

**VALTIONEUVOSTON SELONTEKO KAUPPOJEN AU-
KIOLOAJAN LAAJENTAMISEN VAIKUTUKSISTA**

SISÄLLYS

1	Selonteon tausta	3
2	Vähittäiskaupan aukioloaikojen muutos 2009	3
3	Kauppa Suomessa.....	6
3.1	Päivittäistavara-kauppa.....	7
3.2	Erikoiskauppa	9
3.3	Verkkokauppa	10
3.4	Kauppakeskukset.....	11
4	Liikeaikalain vaikutuksista.....	12
4.1	Kauppojen toteutuneet aukioloajat	12
4.2	Eri tahojen selvityksiä/näkemyksiä aukiolojen laajentamisen vaikutuksista	18
4.3	Kaupan työllisyys	22
4.4	Kaupan turvallisuus	24
4.5	Lasten päivähoito.....	25
5	Myönnetyt poikkeusluvut.....	27
6	Kauppapalvelujen saavutettavuus haja-asutusalueella.....	28
7	Kuluttajien näkemyksiä aukioloajoista	30
8	Tiivistelmä ja johtopäätökset	31
8.1	Tiivistelmä.....	31
8.2	Johtopäätökset	33

1 Selonteon tausta

Hyväksyessään hallituksen esityksen laiksi vähittäiskaupan aukioloajoista (HE 84/2009 vp – EV 173/2009 vp) eduskunta edellytti, että hallitus antaa vuoden 2012 loppuun mennessä eduskunnalle selonteon kauppojen aukiolon laajentamisen vaikutuksista. Selonteossa tulee kiinnittää huomiota muun muassa sääntelyn vaikutuksiin kaupanalan työntekijöihin ja yrittäjiin sekä henkilöstön turvallisuuteen, lasten päivähoitoon, työmatkaliikenteeseen, yksityisyrityksien ensimmäisen työntekijän palkkaukseen ja lomaetuuden toteuttamiseen, haja-asutusalueen palvelujen saatavuuteen sekä kaupan rakenteeseen pienyrityksien edut huomioidaan.

Laki vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista (945/2009, jäljempänä liikeaikalaki) tuli voimaan 1.12.2009.

2 Vähittäiskaupan aukioloaikojen muutos 2009

Kauppojen aukiolon sääntely Suomessa pohjautui 1700 – 1900 -luvuilla rikoslainsäädäntöön ja rajoitukset koskivat työntekoa ja kauppojen aukioloa sapattina. Arkisin aukioloaika oli vapaa. Vuoden 1919 laissa (ns. liikeapulaislaki) arki- ja lauantai- aukioloajat jätettiin kunnanvaltuustojen päätettäväksi, mutta niidenkin sunnuntai- aukioloaika rajattiin kahteen tuntiin aamupäivällä. Lain peruste oli työsuojelullinen ja aukioloaikojen ohella siinä säädettiin muun muassa työajoista, kesälomista ja ylityökorvauksista. Laki antoi työntekijöille myös mahdollisuuden kieltäytyä sunnuntaityöstä. Vuonna 1934 aukioloa ja työoloja koskevat säännökset erotettiin eri laiksi. Aukioloaikoihin ei tullut merkittäviä muutoksia. Vuonna 1946 sunnuntai- aukiolo kiellettiin myös maitokaupoilta.

Suunta on ollut kohti vapaampia aukioloaikoja 1960-luvulta lähtien. Keskeiset uudistukset olivat 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa tapahtunut ilta- aukiolon salliminen kello 20:een asti ja sen jatkaminen edelleen kello 21:een asti 1990-luvulla sekä sunnuntai- aukiolo kesäkuukausina ja joului- ja marraskuussa. Samalla myös määrättyille kaupanaloille on sallittu vapaa aukioloaika.

Joulukuun 1 päivänä 2009 voimaan tulleen vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista annetun lain mukaan vähittäiskaupat voivat pääsääntöisesti olla auki taulukossa 1 esitetyn mukaisesti.

Taulukko 1. Vähittäiskauppojen aukioloajat

	MA- PE	LA	SU
Päivittäistavarakaupan ¹ myymälät; myyntipinta-ala enintään 400 m ²	vapaa aukiolo	vapaa aukiolo	juhlapäiviä lukuun ottamatta vapaa aukiolo
Muut vähittäiskaupat sekä parturi- ja kampaamoliikkeet	klo 7 - 21	klo 7 - 18	juhlapäiviä lukuun ottamatta klo 12 – 18, paitsi isänpäivän ja jouluaaton välisenä aikana klo 12 - 21

Kauppaa ei saa harjoittaa kirkollisena juhlapäivänä (=joulupäivä, toinen joulupäivä, uuden vuodenpäivä, loppiainen, pitkäperjantai, pääsiäispäivä, toinen pääsiäispäivä, helatorstai, heluntai, juhannuspäivä ja pyhäinpäivä), vapunpäivänä, äitienpäivänä, isänpäivänä eikä itenäisyyspäivänä; ei myöskään enintään 400 m² päivittäistavarakaupoissa. Kuitenkin viimeisenä perättäin sattuvasta kirkollisesta juhlapäivästä enintään 400 m² suuruiset päivittäistavarakaupat voivat palvella asiakkaitaan neljä tuntia kello 8 ja 18 välillä. Uudenvuodenaattona ja vapun aattona liikkeet tulee sulkea kello 18 sekä joulu- ja juhannusaattona kello 12.

Lain 5 § sisältää luettelon niistä kaupan muodoista, joihin lakia ei sovelleta. Näitä ovat enintään 400 m² päivittäistavarakauppojen lisäksi mm. haja-asutusalueiden kaupat ja myymälä-autot, apteekit, autokauppa ja autokorjaamoissa / huoltoasemilla tapahtuva varaosien ja varusteiden kauppa, kukkakauppa ja puutarhamyymälöistä tapahtuvaa puutarhatuotteiden kauppa, koti- ja käsityötuotteiden myyntiä eikä taidemyyntiliikkeissä tapahtuvaa taidemyyntiä, bensiinin ja muiden poltto- ja voiteluaineiden kauppa huoltoasemilla ym., sekä kioskeista (myyntipinta-ala enintään 100 m²) ja huoltoasemilta tapahtuvaa "kioskikauppaa". Huoltoasemilla tapahtuvan kioskikaupan myyntipinta-ala on enintään 400 m².

Aukiolosäännökset koskevat myös lain voimaantulon jälkeen toimintansa aloittaneita haja-asutusalueella sijaitsevia vähittäiskaupan suuryksikköjä tai vaikutuksiltaan näihin verrattavissa olevia myymäläkeskittymiä.

Aluehallintovirastot voivat erityisestä syystä poikkeusluvalla sallia aukiolon muinakin aikoina. Erityisenä syynä pidetään liikkeen sijaintiin, matkailuun, yleisötapahtumiin tai vastaaviin tilanteisiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat palvelujen kysyntään.

Säännös vastaa aikaisemman lain (1297/2000) säännöstä poikkeusluvista. Tuolloin täsmennettiin käytäntöä poikkeuslupien myöntämisessä luettelemalla säännöksessä esimerkkejä erityisistä syistä. Hallituksen esityksen 49/2000 mukaan valtakunnan raja-alueella voi muun muassa kilpailullisista syistä olla tarvetta laajempaan aukioloon. Myös sekä taajamien kautta kulkevien että matkailualueilla yöpyvien matkailijoiden palvelu voi edellyttää laajempia aukioloaikoja varsinkin sesonkiaikoina. Laajempi aukioloaika voi olla esimerkiksi säädettyä aikaisempi liikkeen avaamisaika taikka matkailijoiden palveleminen sunnuntaisin syksyllä tai talvella. Erilaisista tapahtumista voidaan mainita messut ja näyttelyt, paikkakunnalla järjestettävät urheilu- ja taide- yms. tapahtumat sekä esimerkiksi laajat liikkeen avajaiset varsinkin silloin, kun niiden tiedetään aiheuttavan kuluttajien kiinnostusta. Erityiset syyt ovat pääsääntöisesti sellaisia ulkopuolisia tekijöitä, jotka ainakin hetkellisesti lisäävät kulutuskysyntää tai joiden vuoksi liike lain sallimien aukioloaikojen vuoksi joutuu kilpailijoitaan huonompaan asemaan. Lupia myönnettäessä olisi nykyiseen tapaan kiinnitettävä huomiota elinkeinonharjoittajien tasapuoliseen kohteluun sekä siihen, ettei liikkeiden keskinäistä kil-

¹ Päivittäistavarakaupalla tarkoitetaan kauppaa, jonka myynnistä pääosa on elintarvikkeita.

pailuasemaa vakavasti järkytetä. Hakijan tulee osoittaa erityiset syyt poikkeusluvan myöntämiseksi.

Poikkeuslupien myöntäminen siirrettiin 1.9.1994 (Laki 446/1994) kauppa- ja teollisuusministeriöstä silloisiin lääninhallituksiin, jotta alueelliset näkökohdat voitaisiin ratkaisussa ottaa paremmin huomioon.

Palvelualoista aukioloaikarajoitukset koskevat ainoastaan parturi- ja kampaamoliikkeitä. Siten muun muassa pankit, vakuutusyhtiöt, videovuokraamot, ompelimot, suutarit, kauneushoitolat, hierojat ja kuntosalit ym. palvelualan yritykset voivat itse päättää aukioloajoistaan.

Laki ei koske Ahvenanmaata. Siellä maakuntapäivät päättävät aukioloajoista. Ahvenanmaalla on vapaa aukiolo.

Muutokset aukioloaikoihin 1.12.2009 olivat

Sunnuntain osalta:

enintään 400 m ² päivittäistavarakaupat	+ juhlapäiviä lukuun ottamatta vapaa aukiolo, aikaisemmin 12 - 21
muut kaupat sekä parturi- ja kampaamoliikkeet	+ juhlapäiviä lukuun ottamatta tammi- toukokuussa sekä syys- ja lokakuussa aukiolo 12 -18 - kesä- elokuussa sekä marraskuussa isänpäivään saakka ja joulun jälkeisenä sunnuntaina liikkeet tulee sulkea kello 18 aikaisemman klo 21 sijasta - joului- ja juhannusaattona liikkeet tulee sulkea klo 12 klo 13 sijasta

Arkipäivien aukioloaikoihin laki toi muutosta ainoastaan myyntipinta-altaan enintään 400 m² päivittäistavarakaupoille, jolle tuli myös arkisin vapaa aukioloaika.

Uutta lakiin oli 4 §, jonka mukaan elinkeinonharjoittajaa ei saa sopimuksella tai siihen rinnastettavalla järjestelyllä velvoittaa pitämään kauppakeskuksessa tai vastaavassa myymäläkeskittymässä sijaitsevaa vähittäiskauppa- tai parturi- ja kampaamoliikettään avoinna kaikkina viikonpäivinä, ellei liikkeen avoinna pitämiseen voida osoittaa olevan kauppakeskuksen tai vastaavan myymäläkeskittymän kannalta välttämätöntä ja elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan laatu, laajuus, kannattavuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuullista. Pykälän tarkoituksena on taata lähinnä pienille elinkeinonharjoittajille ainakin yksi sopijapuolten erikseen sopima vapaapäivä viikossa. Muita vastaavia myymäläkeskittymiä, joita 4 § koskee, ovat esimerkiksi hypermarketkeskus, ostoskeskus, kauppiastavaratalo, Retail Park tai erikoiskauppojen keskittymä.

3 Kauppa Suomessa

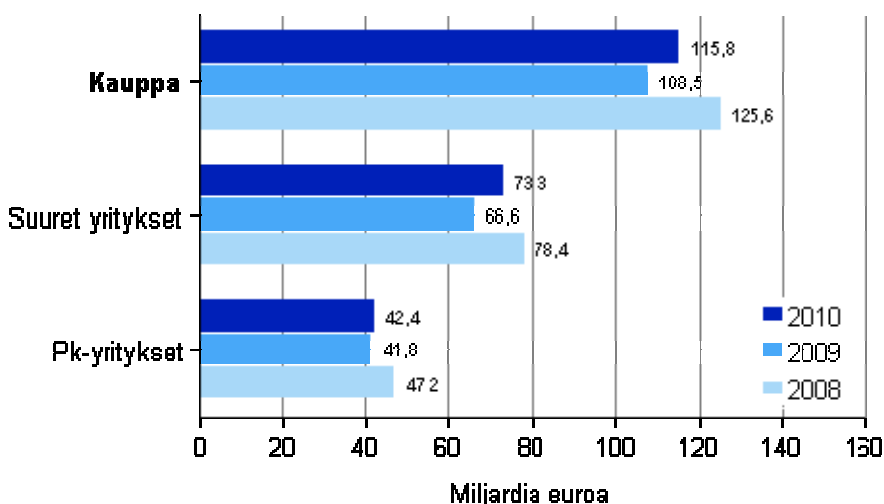
Kaupan kehitykseen Suomessa ovat vaikuttaneet sekä kotimaiset että kansainväliset tekijät. Maan sisäinen muuttoliike on vaikuttanut asutuksen keskittymiseen. Talouden sääntely on vähentynyt ja kansainvälinen vuorovaikutus lisääntynyt. Ulkomaiset yritykset ovat etabloituneet maahamme ja suomalaiset kauppaketjut ovat puolestaan laajentaneet toimintaansa ulkomaille. Kaupan kehitystä kuvaakin kaksi käsitettä: ketjuuntuminen ja kansainvälistyminen.

Kauppa muodostuu sekä tukku- että vähittäiskaupassa useista kymmenistä toimialoista. Kaupan vuoden 2010 tilinpäätöstilaston mukaan kaupassa toimi 46 000 yritystä ja ne työllistivät 251 600 henkilöä. Yritysten määrä väheni 600, sen sijaan henkilöstön määrä kasvoi 1 600 henkilöllä edellisestä vuodesta. Pk-yrityksissä työskenteli runsas puolet eli 54 prosenttia kaupan henkilöstöstä. Henkilöstön määrä supistui Pk-yrityksissä 1900 henkilöllä edellisestä vuodesta, kun se suurilla yrityksillä kasvoi 3500 henkilöllä.

Kaupan yritykset keräsivät vuonna 2010 liikevaihtoa 115,8 miljardia euroa. Liikevaihdon 7,3 miljardin euron kasvusta 37 prosenttia tuli suurilta yrityksiltä. Vähittäiskaupan osuus liikevaihdon kasvusta oli 0,9 miljardia euroa. Kaupan toimialalla lähes 99 prosenttia yrityksistä kuuluu EU:n määritelmän mukaisesti pk-yrityksiin. Ne keräsivät 37 prosenttia kaupan liikevaihdosta.

Vuonna 2011 kaupan yritysten liikevaihto nousi Tilastokeskuksen² ennakkotietojen mukaan 125 miljardiin euroon. Kasvua edelliseen vuoteen nähden oli 9,2 miljardia euroa eli 8 prosenttia. Tukkukauppa keräsi kaupan liikevaihdosta yli puolet eli 55 prosenttia, vähittäiskauppa 30 prosenttia, autokauppa 14 prosenttia ja loput vajaa prosentti tuli agentuuritoiminnasta. Kaupan pienet ja keskisuuret yritykset eli pk-yritykset kattoivat kaupan liikevaihdosta runsaat 36 prosenttia. Liikevaihtoa niille kertyi 45,6 miljardia euroa.

Kuva 1. Kaupan liikevaihto suuruusluokittain 2008 – 2010

² Kaupan tilinpäätöstilasto 2011, Tilastokeskus

Kehittyvä kauppa/kaupan tekijät 2012 – tutkimuksen mukaan vuonna 2011 vähittäiskaupan liikevaihto oli 33,8 miljardia euroa ja liikevaihdon kehitys + 5,1 prosenttia. Parhaiten menestyivät tietotekniikan ja puhelinten erikoiskaupat. Päivittäistavarakauppa on koko vähittäiskaupasta 44 prosenttia ja ilman juomien erikoiskauppaa runsaat 40 prosenttia. Ilman hintojen nousua myynnin määrä kasvoi päivittäistavarakaupassa runsaat 2 prosenttia. Tilastokeskuksen³ mukaan vähittäiskaupan liikevaihto kipusi 36,8 miljardiin euroon, kasvua edellisestä vuodesta 1,4 miljardia euroa. Myyntikate oli 30,2 prosenttia liikevaihdosta. Tilikauden tulosta vähittäiskaupalle jäi 0,9 miljardia euroa eli 2,5 prosenttia liiketoiminnan tuotoista.

Myymälöitä vähittäiskaupassa oli 28 000 ja vähittäiskauppa työllisti 123 000 henkilöä. Eniten henkilöstä oli päivittäistavarakaupassa (30 500), tavarataloissa (22 500), rautakaupassa (11 500), vaate- ja kenkäkaupassa (10 700), apteekkeissa ja kemikalioissa (8 900) sekä huonekalukaupassa (7 200).

Liitteenä taulukko Vähittäiskaupan eräät alatoimialat: toimipaikkojen, henkilöstön ja liikevaihdon kehitys 2009–2010.

3.1 Päivittäistavarakauppa

Päivittäistavarakaupan toimipaikkaverkosto koostuu joukosta hyvinkin erilaisia myymälätyyppejä aina pienistä taajamien kioskeista, lähikaupoista ja haja-asutusalueiden kyläkaupoista laajan valikoiman suurmyymälöihin. Päivittäistavaroiden vähittäiskauppa on maassamme lähes kokonaisuudessaan ketjuuntunut ja integroitunut vähittäiskaupan ketjuohjauksesta, hankinnoista ja logistiikasta vastaavien yritysten kanssa.

Päivittäistavarakauppa on entistä selvemmin kahden suuren toimijan käsissä. Vuonna 2011 päivittäistavaramyynnin markkinaosuudet kaupan ryhmittäin olivat:

		Muutos vuoteen 2010
S-ryhmä	45,2 %	+1,1 %
K-ryhmä	35,3 %	+ 0,3 %
Suomen Lähikauppa	7,8 %	-1,2 %-
Lidl	6,2 %	1,2 %
Stockmann	1,4 %	0
Tokmanni	1,4 %	0
M-ketju	0,7 %	0
Minimani	0,6 %	0
Muut yksityiset	1,6%	-1,2 %

Lähde: Nielsen ja *PTY

Päivittäistavarakauppa on Suomessa keskittyneempää kuin EU:n alueella keskimäärin. Ruotsissa kahdella suurimmalla kaupparyhmittymällä (ICA ja Coop) on 71 prosentin markkinaosuus. Tanskassa kahdella suurimmalla kaupparyhmittymällä on 69 prosentin markkinaosuus ja Norjassa 64 prosentin markkinaosuus.

³ Kaupan tilinpäätöstilasto 2011, Tilastokeskus. Tiedot perustuvat verohallinnon elinkeinoverotusaineistoihin. Tietoja on täydennetty Tilastokeskuksen omalla kyselyllä.

Suomen päivittäistavarakauppaa leimaa korkean keskittyneisyyden lisäksi myymäläpinta-alaltaan suurten myymälöiden vahva asema. Myyntipinta-alaltaan yli 1000 m²:n myymälöiden markkinaosuus on kasvanut tasaisesti ollen vuonna 2011 jo 64,9 prosenttia.

Taulukko 2. Myymälätyyppien lukumäärien ja markkinaosuudet vuonna 2011

Myymälätyyppi	lkm 1.1.2012	lkm netto- muutos	Markkinaosuus %
Hypermarketit	146	+5	27,2
Tavaratalot	115	-5	3,7
Supermarketit, isot	597	+12	34,0
Supermarketit, pienet	434	-7	12,3
Valintamyymälät, isot	1046	-24	16,0
Valintamyymälät, pienet	456	-23	3,3
Pienmyymälät	422	-25	2,2
Erikoismyymälät ja kauppahallit	748	+108	1,4
Yhteensä	3964	+41	100,0

Lähde: Kehittyvä kauppa, Nielsen

Päivittäistavaramyynniltään suurin myymälätyyppi on isot supermarketit, joiden osuus mynnistä on reilu kolmannes. Toiseksi suurin myymälätyyppi on hypermarketit, jotka vastaavat reilusta neljänneksestä koko päivittäistavaramyynnistä. Hypermarket-luokkaan sisältyvät Prismat, K-Citymarketit, Euromarketit ja Minimani.

Päivittäistavarakauppayhdistyksen jäsenyritysten myynti oli vuonna 2011 noin 15,1 miljardia euroa. Myynti edellisvuodesta kasvoi lähes 6 prosenttia. Suurmyymälöiden myynti kasvoi 8 prosenttia, suurten supermarkettien reilut 6 prosenttia ja pienten supermarkettien reilut 5 prosenttia. Valintamyymälöissä kasvu oli rauhallisempaa eli noin 3,5 prosenttia. Alle 100 m² pienmyymälöissä myynti lisääntyi vain reilun prosentin. Kun myynnin kasvussa otetaan huomioon inflaatio, myynnin kasvun voidaan arvioida olevan vajaan prosentin luokkaa. Myymälätyypeittäin tämä merkitsee sitä, että hypermarketit sekä suuret supermarketit ovat kasvattaneet osuuttaan ja pienet 400 – 1000 m² ovat säilyttäneet osuutensa. Tätä pienemmät valintamyymälät ja pienmyymälät ovat menettäneet markkinaosuuttaan (Päivittäistavara-kaupan myyntitiedote 27.1.2012).

Taulukko 3. Päivittäistavarakauppojen lukumäärän ja liikevaihdon kehitys 2006–2010 (TOL 2008: 4711, 472)

	2006	2007	2008	2009	2010*
Liikevaihto, milj. euroa	12 335	13 258	14 431	14 959	14 944
Henkilöstön lukumäärä, kpl	42 098	43 592	45 383	46 766	
Yritysten lukumäärä, kpl	3 960	3 963	3 866	3 754	

* Vuoden 2010 luvut perustuvat ennakkotietoihin

Lähde: Tilastokeskus 2012, kaupan tilinpäätöstilasto ja Kuluttajatutkimuskeskus

3.2 Erikoiskauppa

Erikoistavaroiden kauppaa harjoittavat myymälät myyvät monipuolista valikoimaa tietyn alan tuotteita ja niihin liittyviä palveluja. Myös tavaratalot ja marketit harjoittavat osastoiltaan erikoistavaroiden kauppaa. Erikoiskaupalla puolestaan tarkoitetaan tietyn erikoiskaupan toimialan tuotteiden kauppaa ja niihin liittyviin palveluihin erikoistunutta myymälää. Erikoiskaupoiksi voidaan lukea kaikki ne vähittäiskaupan toimialojen yritykset, jotka eivät ole päivittäistavarakauppoja tai päivittäistavaroita pääosin myyviä suuryksiköitä. Erikoiskauppoja ovat muun muassa vaate- ja kenkäkaupat, kirjakaupat, kodintekniikkakaupat, apteekit, huonekalukaupat, rauta-, rakennus- ja sisustustarvikekaupat sekä Alkot ja muut tiettyjen kulutushyödykkeiden myyntiin erikoistuneet vähittäiskaupat.

Erikoiskauppa muodostaa merkittävän osan vähittäiskauppaa. Vuonna 2010 erikoiskaupalla (pl. päivittäistavaroiden erikoiskauppa ja tavaratalokauppa) oli 84 prosentin osuus koko vähittäiskaupan yritysten määrästä ja vastaavasti 48 prosentin osuus myynnistä sekä 56 prosentin osuus henkilöstön määrästä (Tilastokeskus, Erikoiskaupan Liitto 2011).

*Taulukko 4. Erikoiskaupan (pl. päivittäistavaroiden erikoiskauppa ja tavaratalokauppa) osuus koko vähittäiskaupasta**

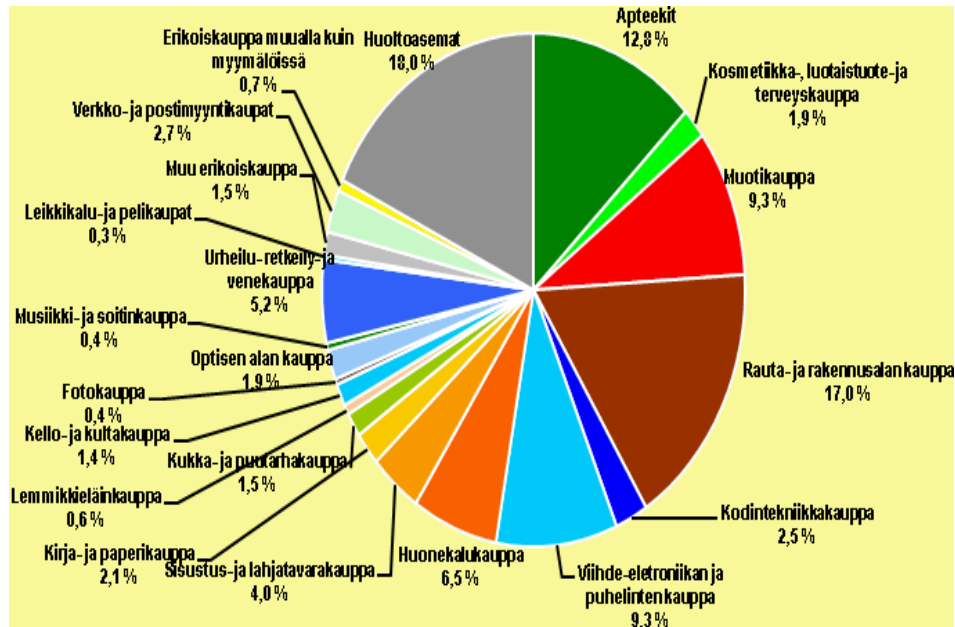
	Erikoiskauppa 2010	Osuus %	Koko vähittäiskauppa 2010
Yritykset	18 237	84 %	21 669
Toimipaikat	23 696	78 %	30 303
Myynti (alv 0 %)	17,1 mrd. €	48 %	35,4 mrd. €
Henkilöstö	72 515	56 %	128 974

Lähde: Tilastokeskus, yritys- ja toimipaikkarekisteri; TOL 2008, Erikoiskaupan Liitto

*) Ilman autokauppaa.

Erikoiskaupan merkittävimpiä toimialoja myynniltään ovat huoltoasemat, rauta- ja rakennusalan kaupat sekä apteekki-alan yritykset. Apteekit ja huoltoasemat ovat aukiolosääntelyn ulkopuolella.

Kuva 2: Erikoiskaupan myynti (alv 0%) 2010, 17,1 Mrd. €

Lähde: Tilastokeskus, Erikoiskaupan Liitto

Huoltoasemilla tarjottavat palvelut ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet. Yhteensä huoltoasemia vuoden 2011 lopussa oli 1 947 kappaletta, joista 1 088 kappaletta oli automaattiasemia (Öljyalan Keskusliitto 2011). Suurimmat huoltamoketjut olivat ABC ja Neste Oil, joilla on yhdessä 45,5 prosenttia henkilökuntaa omaavista toimipaikoista (Kehittyvä Kauppa/ Kaupan tekijät 2012).

3.3 Verkkokauppa

Verkkokauppa edustaa kasvavaa kaupan toimintamuotoa. Verkkokaupan suosio kasvaa vuosi vuodelta; se oli vuonna 2010 oli 9,3 miljardia euroa ja sen arvo nousi 10,1 miljardiin euroon vuonna 2011. Yli puolet summasta on erilaisten palvelujen verkkokauppaa (mm. matkailu, liikenne, energia, rahapelit, rahoitus) ja 47 prosenttia tavara-kauppaa. Vähittäiskaupan tuotteita (mm. kulutus- ja viihde-elektronikka, pukeutuminen, sisustus- ja puutarhatarvikkeet) ostettiin 3,3 miljardilla eurolla. Tämä on noin 8 prosenttia vähittäiskaupan arvonnäkökulmasta liikevaihdosta ja verkko-ostosten kasvu edellisestä vuodesta oli 14 prosenttia. Ulkomaisen verkkokaupan osuus oli 13 prosenttia. Tuoteryhmät, joissa ulkomaisen verkkokaupan prosenttiosuus suomalaisten verkko-ostoksista oli suurin, ovat urheiluvälineet, erikoisharrastuksiin liittyvät tuotteet, elintarvikkeet, tietokoneohjelmat, tietokone- ja konsolipelit. (Kehittyvä Kauppa/ Kaupan tekijät 2012 ja 2011).

Verkkokauppa on yksi kaupan jakelukanavista. Erikoiskaupan liiton mukaan yhä useampi Suomessa toimivista erikoiskaupoista toimii monikanavaisesti ja kuluttaja asioi sujuvasti eri

palvelumuotojen välillä. Myös osa alun perin verkossa toimintansa aloittaneista yrityksistä on havainnut myymälän perustamisen tarpeelliseksi.

3.4 Kauppakeskukset

Suomessa on 80 kauppakeskusta⁴, joiden 3 500 liikkeessä työskentelee noin 34 000 ihmistä. Kauppakeskusten myynti kasvoi viime vuonna 3,6 prosenttia yhteensä 5,3 miljardiin euroon. Myös kävijöiden määrä kasvoi 2,5 prosenttia 326 miljoonaan asiakkaaseen. Kauppakeskusten markkinaosuus vähittäiskaupan myynnistä oli 13,7 prosenttia. Kauppakeskusten liikekokoontuotosta keskimäärin 27 prosenttia on palveluita, kuten kahviloita, ravintoloita, terveyspalveluita, kuntokeskuksia sekä julkisia palveluita. Kauppakeskusten markkina osuus oli 14,3 prosenttia.⁵ Lukumääräisesti 96 prosenttia kauppakeskuksista sijaitsee kaupunkien keskustoissa tai taajamissa. (Kauppakeskukset 2012, Suomen Kauppakeskusyhdistys).

Kuva 3. Kauppakeskusten sijainti yhteiskuntarakenteessa

Kauppakeskusasioinneista 96,3 % tehdään kaupunki- ja kuntakeskustoissa

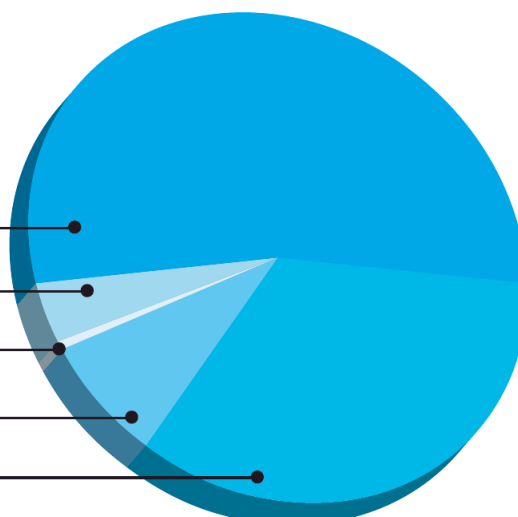
Ydinkeskusta 53,4 %

Ulkopuolella 3,7 %

Kuntakeskus 0,5 %

Paikalliskeskus 7,8 %

Aluekeskus 34,6 %

Lähde: Kauppakeskusyhdistys

Suurimmat kauppakeskukset ovat Itis Helsingissä, Sello Espoossa, Ideapark Lempäälässä, Jumbo Vantaalla, Iso-Omena Espoossa ja Kauppakeskus Mylly Raisiossa.

Toimialajakauma kauppakeskuksissa liikkeiden lukumäärän ja pinta-alan mukaan ilmenee alla olevasta taulukosta.

⁴ Suomen Kauppakeskusyhdistyksen määritelmän mukainen kauppakeskus

⁵ Kauppakeskusten myynti sis. myös palvelumyyntiä ja vähittäiskaupan myyntitoimialoja, joita ei ole kauppakeskuksissa.

Taulukko 5. Toimialajakauma kauppakeskuksissa

Toimiala	Liikkeiden lukumäärän mukaan	Liikkeiden pinta-alan mukaan
Päivittäistavaramyymälät	4,0 %	17,8 %
Pukeutuminen	24,6 %	22,8 %
Sisustaminen ja kodin tarvikkeet	12,3 %	9,5 %
Vapaa-aika	9,6 %	9,1 %
Kauneus ja terveys	12,3 %	5,2 %
Tavaratalomyymälät	1,3 %	11,4 %
Muut erikoisliikkeet	8,8 %	4,6 %
Kahvilat ja ravintolat	17,5 %	8,8 %
Kaupalliset ja julkiset palvelut	9,6 %	10,8 %

Lähde: Kehittyvä kauppa/ kaupan tekijät 2012

4 Liikeaikalain vaikutuksista

Seuraavaksi tarkastellaan liikeaikalain vaikutuksia ja kauppojen toteutuneita aikatauluja. Esitetyt selvitykset perustuvat suurelta osin eri järjestöjen jäsenistölleen tekemiin kyselyihin, mikä tulee ottaa huomioon tuloksia vertailtaessa tai yleistettäessä koko kaupan alaan.

4.1 Kauppojen toteutuneet aukioloajat

Kaupan liitto teetätti Promenade Research Oy:llä toukokuun 2012 aikana jäsenkyselyn aukiololaista (jäljempänä Kaupan liiton kysely 2012). Kyselyyn vastasi 325 vähittäiskaupan yritystä⁶, joista 48 prosenttia oli päivittäistavara-kauppoja, 38 prosenttia erikoiskauppoja, 10 prosenttia alle 100 m²:n kioskeja ja 3 prosenttia tavarataloja. Yrityksistä 48 prosenttia työllisti alle 10 henkilöä, 42 prosenttia 10 – 49 henkilöä ja 10 prosenttia yli 50 henkilöä.

Kyselyn mukaan 70 prosenttia kaupoista on pääsääntöisesti auki seitsemänä päivänä viikossa. Päivittäistavara-kaupoista viikon ympäri on auki yli 90 prosenttia ja erikoiskaupoista 31 prosenttia. Erikoiskaupoista 56 prosenttia on auki kuutena päivänä viikossa. Vähintään 50 henkilöä työllistävästä kaupoista yli 80 prosenttia on auki ympäri viikon, alle 10 henkilöä työllistävästä 59 prosenttia. Liikeaikalain voimaantulon jälkeen 22 prosenttia kaupoista on lisännyt sunnuntain aukiolotuntien määrää ja 18 % lauantain aukiolotuntien määrää. Aukiolotuntien määrää lisänneet kaupan yritykset ovat pääsääntöisesti pieniä päivittäistavara-kauppoja.

Yrityksistä 60 prosenttia voi valita vapaasti aukioloaikansa ilman, että erilaiset sopimukset (vuokrasopimukset, ketjusopimukset, kauppakeskuksen johdon tai kauppiasyhdistyksen päätökset jne.) vaikuttavat niihin. Kaikkein vapaimmin aukiolostaan voivat päättää pienimmät, alle 10 henkilöä työllistävät, ja suurimmat, yli 250 henkilöä työllistävät yritykset. Erikoiskaupoista 81 prosenttia voi valita aukioloaikansa vapaasti ja päivittäistavara-kaupoista 46

⁶ 156 päivittäistavara-kauppaa, 123 erikoiskauppaa, 34 alle 100 m²:n kioskia, 11 tavarataloa

prosenttia. Kuitenkin pienistä päivittäistavarakaupoista 68 prosenttia voi päättää kioloistaan vapaasti lain sallimissa rajoissa.

Edelleen kyselyn mukaan yrityksistä, joiden aukioloa rajoittavat muut sopimukset kuin laki, 38 prosenttia ei voi erikseen sopimalla poiketa määritellyistä aukioloajoista. Alle 10 henkilöä työllistävästä vastaava luku on 25 prosenttia. Ostos- ja kauppakeskuksissa, hypermarket-keskittymissä sekä tilaa vaativan kaupan keskittymissä sijaitsevista kaupoista 52 prosenttia voi pitää liikkeensä kiinni ainakin yhtenä päivänä viikossa ja 45 prosentille tämä ei ole ollut mahdollista. Erilaisissa liikekeskuksissa ja keskittymissä sijaitsevia kauppiaita oli 36 prosenttia jäsenkyselyn kaupoista, joista hieman yli puolet on erikoiskauppoja (53 prosenttia) ja alle puolet päivittäistavarakauppoja (41 prosenttia). Loput ovat tavarataloja ja kioskeja.

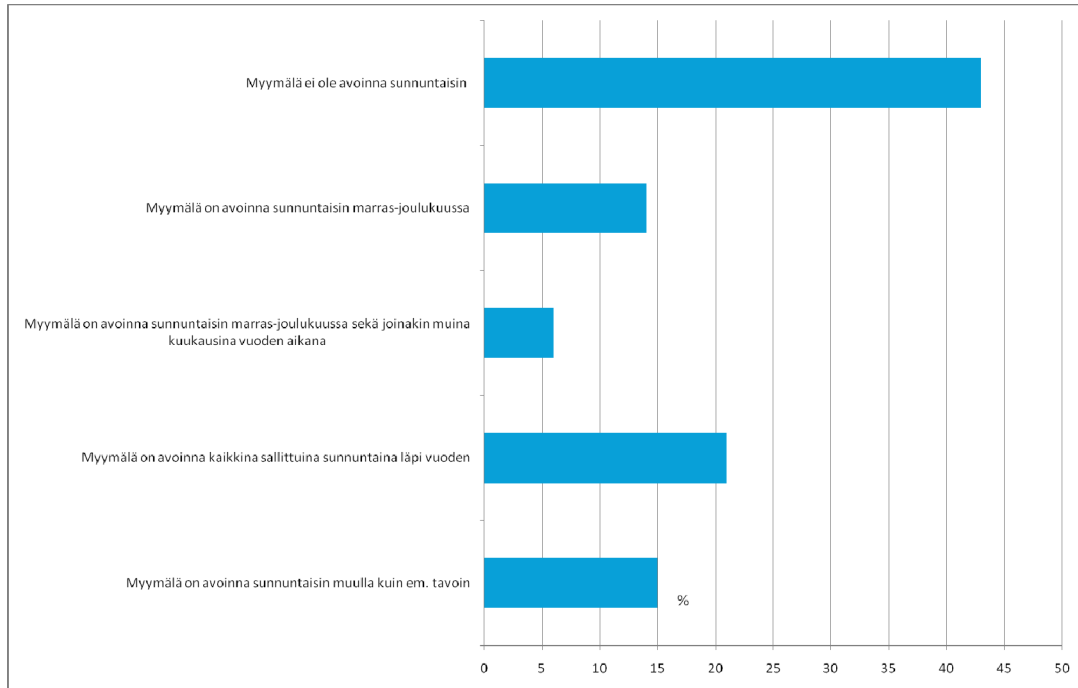
Suomen Yrittäjät ja Erikoiskaupan Liitto selvittivät toukokuun 2012 aikana liiton kauppiaajäsenten arvioita liikeaikalin toimivuudesta ja vaikutuksista⁷ (jäljempänä SY:n ja Erikoiskaupan selvitys 2012). Selvitykseen vastasi 1011 vähittäiskaupan myymälää⁸. Myymälöistä 43 prosenttia työllisti kauppiaa mukaan lukien 1-2 henkilöä, 33 prosenttia 3-5 henkilöä, 13 prosenttia 6-10 henkilöä, 10 prosenttia 11-50 henkilöä ja vajaa prosentti yli 50 henkilöä.

Suurin osa selvitykseen vastanneista pitää myymälänsä suljettuna vähintään yhtenä päivänä viikossa. Seitsemänä päivänä viikossa myymälöistä on avoinna neljännes (26 prosenttia); erityisesti haja-asutusalueella (62 prosenttia) ja kauppakeskuksissa (38 prosenttia) sijaitsevat myymälät. Erikoiskaupoista seitsemänä päivänä viikossa on avoinna 15 prosenttia, päivittäistavarakaupoista 74 prosenttia sekä kioskeista ja huoltoasemista 91 prosenttia. Kaikkina lain sallimina sunnuntaina erikoiskaupoista on avoinna 11 prosenttia ja päivittäistavarakaupoista 69 prosenttia. Kaikista vastaajista yli 40 prosenttia ei pidä myymälää lainkaan avoinna sunnuntaisin. Liikeaikalin voimaantumisen jälkeen 8 prosenttia kaupoista on lisännyt sunnuntain aukiolotuntien määrää (7 prosenttia vähentänyt) ja 9 prosenttia lauantain aukiolotuntien määrää (6 prosenttia vähentänyt).

⁷ Selvitys vähittäiskaupan aukioloaikamuutosten vaikutuksista 2012, Suomen Yrittäjät ja Erikoiskaupan Liitto ry

⁸ 829 (82 %) erikoiskaupan myymälää, 135 (13 %) päivittäistavarakaupan myymälää ja 47 (5 %) huoltoasemaa tai kioskia.

Kuva 4. Myymälän aukiolo sunnuntaisin

Lähde: SY:n ja Erikoiskaupan selvitys 2012

Myymälänsä aukioloaikoihin voi vaikuttaa kaikista 86 prosenttia ja erikoiskaupan myymälöistä 91 prosenttia. Myymälöistä 14 prosenttia ei voi vapaasti päättää aukioloaikojaan, vaan valinnan vapautta rajoitetaan erilaisin sopimuksin (esim. vuokrasopimus tai ketjusopimus) taikka kauppakeskusjohdon tai kauppiasyhdistysten päätöksin.

Kauppakeskuksissa sijaitsevista myymälöistä 48 prosenttia ei voi vapaasti valita aukioloaikojaan. Kolmannes niistä, jotka eivät voi vapaasti päättää aukioloajoistaan, voivat tarvittaessa erikseen sopimalla poiketa määritellyistä aukioloajoista (kauppakeskuksissa sijaitsevista myymälöistä 15 prosenttia). Kauppakeskuksissa tai vastaavassa myymäläkeskityksessä sijaitsevista myymälöistä 67 prosenttia voi pitää liikkeensä suljettuna ainakin yhtenä päivänä viikossa. Noiin kolmannes kauppiasta kertoi, ettei heillä ole mahdollisuutta lain 4 §:n tarkoittamaan vapaapäivään. Erilaisissa kauppakeskuksissa tai muissa keskityksissä sijaitsevia kauppoja oli 21 prosenttia vastanneista⁹.

Vastanneista 80 prosenttia katsoi, etteivät kilpailijoiden aukioloajat ole vaikuttaneet omiin aukioloaikoihin. Päivittäistavarakaupassa aukioloajoilla kilpaileminen on erikoiskauppaa yleisempää, sillä 34 prosenttia päivittäistavarakaupan myymälöistä katsoo kilpailijoiden aukioloajoilla olevan vaikutusta omiin aukioloaikoihin.

⁹ Erikoisikaupoista 24 %, päivittäistavarakaupoista 11 % sekä kioskeista ja huoltoasemista 6 %.

Vertailtaessa erikoiskaupan myymälöiden kevään 2010 aukiolokokemuksia (Erikoiskaupan Liiton selvitys 2010) 2012 selvitykseen voidaan tehdä mm. seuraavia havaintoja¹⁰

- Erikoiskauppojen sunnuntaiaukiolo ei ole laajentunut keväästä 2010. Sunnuntai- aukiolotunteja on lisännyt 4 prosenttia ja vähentänyt 6 prosenttia erikoiskaupoista.
- Myymälöiden viikoittainen aukioloaika on pysynyt muuttumattomana viimeisen kahden vuoden aikana 72 prosentilla erikoiskaupoista. Arkipäivisin aukiolotunteja on sekä lisätty (16 prosenttia) että vähennetty (13 prosenttia)
- Sunnuntain aukiolon kannattavuus ei ole parantunut.

Kuluttajatutkimuskeskuksen selvityksessä Kaupan aukiololain soveltaminen kauppakeskus- kissa¹¹ (jäljempänä KTK:n selvitys 2011) selvitettiin kauppakeskusten ja niissä sijaitsevien myymälöiden aukioloaikoja.

Kauppakeskusten aukioloajat poikkeavat paljon toisistaan. Suosituin kauppakeskusten au- kioloaika on arkisin klo 9 – 21, lauantaisin klo 9 – 18 ja sunnuntaisin kello 12 – 18. Sun- nuntaisin suurin osa noudattaa lain sallimia maksimiaukioloaikoja, mutta arkisin suurin osa pitäytyy suppeammissa aukioloajoissa.

Taulukko 6: Kauppakeskusten yleisimmät aukioloajat

Luokka	Aukioloaika ma–pe, la, su	Yrittäjät (N = 212) %	Myymälä- päälliköt (N = 303) %	Kauppa- keskusjohto (N = 22) %
1	9–21, 9–18, 12–18	51	54	37
2	7–21, 7–18, 12–18	24	20	18
3	8–21(20), 8 (9)–18 (16), 12–18	3	6	18
4	10–19, 10–17 (16), 12–16	3	1	–
5	Lakia laajempi aukiolo	–	3	18
6	10–20, 10–18, 12–18	3	1	–
7	10–21, 10–18, 12–18	–	2	–
8	10–20, 10–16, 12–16	1	–	–
9	9–20, 9–18, 12–18 (16)	–	2	–
10	Muut/ei vastausta	15	11	9
	Yhteensä	100	100	100

Lähde: KTK:n selvitys 2011, samoin taulukot 7, 8 ja 9

¹⁰ Erikoiskaupan Liitto

¹¹ Kaupan aukiololain soveltaminen kauppakeskuksissa, Raija Järvinen – Erja Pylvänäinen, Työselos- teita ja esitelmää, Kuluttajatutkimuskeskus 2011

Tavallisin aukioloaika myymälöissä, jotka ovat avoinna seitsemän päivää viikossa on arkisin kello 9-21, lauantaisin kello 9-18 ja sunnuntaisin kello 12-18. Etenkin monet erikoistavarakaupan myymälät avasivat ovensa arkisin vasta kello 10. Sunnuntaisin on suljettuina 38 prosenttia yrittäjävetoisista myymälöistä ja 21 prosenttia myymäläpäällikköjen vastaamista myymälöistä.

Taulukko 7. Myymälöiden yleisimmät aukioloajat kauppakeskuksissa

Aukioloaika	Yrittäjät, kpl	Yrittäjät, %	Myymäläpäälliköt, kpl	Myymäläpäälliköt, %
Maksimiaukioloaika	3	1	1	-
9-21, 9-18, 12-18	44	21	95	31
Sunnuntaisin suljettu	81	38	64	21
Osan vuotta sunnuntaisin auki	8	4	14	5
Muu aukiolo (7 pv/viikko)	58	27	114	38
alkaen klo 7 arkisin	-		2	
alkaen klo 8 arkisin	5		8	
alkaen klo 9 arkisin	6		19	
alkaen klo 10 arkisin	47		84	
alkaen klo 11 arkisin	-		1	
Muut/ei vastausta	18	9	15	5
Yhteensä	212	100	303	100

Raportissa on tarkasteltu erikseen sunnuntaiaukioloja niiden myymälöiden osalta, jotka ovat auki seitsemän päivää viikossa. Sunnuntain maksimiaukioloaikkaa noudatti 68 prosenttia myymälöistä. Hieman lyhyempiä sunnuntai aukioloaikoja (klo 12-16 tai klo 12-17) noudatti 31 prosenttia myymälöistä.

Taulukko 8. Myymälöiden sunnuntaiaukioloajat

Sunnuntain aukioloaika	Yrittäjät kpl	Yrittäjät %	Myymäläpäälliköt, kpl	Myymäläpäälliköt, %
Maksimiaukioloaika	3	3	1	1
9-21, 9-18, 12-18	44	44	95	48
Muu aukiolo	53	52	98	49
sunnuntai 12-16 (17)	32		60	
sunnuntai 12-18	21		38	
Sunnuntaisin laajempi aukiolo	1	1	4	2
Yhteensä	101	100	198	100

Monissa kauppakeskuksissa on tarjolla erilaisia harrastepalveluja ja ravintolatoimintaa, joiden aukioloa ei säädellä vähittäiskaupan aukioloilaisissa. Näiden palvelujen sijoittuminen kauppakeskuksiin voi osaltaan vaikuttaa kauppakeskusten yleisten tilojen aukiolon laajentamiseen.

Myymälöiden aukioloajoista ja -päivistä päätetään kauppakeskuksissa pääosin yhdessä tai myymälöille oli annettu vapaat kädet aukioloaikojen järjestämisessä. Myös kauppakeskusjohdon tai ketjujohdon päätös sekä vuokrasopimus määrittelevät aukioloaikoja. KTK:n selvityksen 2011 mukaan kauppakeskuksen aukioloajoista päättää yleisimmin kauppakeskusjohto paikallisen tilanteen mukaan. Kauppakeskusjohto on erittäin tyytyväinen nykyisiin aukioloaikoihin eikä aukioloaikojen laajentamista pidetä kovinkaan tarpeellisena. Myös yrittäjät ja myymäläpäälliköt ovat pääosin täysin tai suhteellisen tyytyväisiä nykyisiin aukioloaikoihin, joskin aukioloaikojen supistamista toivoi 40 prosenttia.

KTK:n selvityksen 2011 mukaan kauppakeskuksissa joka neljännen kauppiasyrittäjän vapaapäivä vaihtelee eri viikonpäivien ja tilanteen mukaan, 38 prosentilla vapaapäivä on sunnuntai ja noin joka neljäs ei juuri ehdi pitämään vapaapäiviä. Kriittisimmiksi vapaapäivien pitämisen kannalta osoittautuivat 2–5 työntekijän yritykset, joissa toimi yli 70 prosenttia niistä 54 yrittäjästä, jotka eivät ehtineet pitämään vapaapäiviä. Yrittäjistä 61 prosenttia koki laajentuneen aukiolon heikentäneen omaa jaksamistaan.

Taulukko 9: Yrittäjien vapaapäivä

	Määrä	%
sunnuntai	79	38
vapaapäivän viikonpäivä vaihtelee	54	27
vapaapäivää ei juuri ehdi pitämään	54	27
jonain muuna viikonpäivänä	17	8
Yhteensä	204	100

KTK:n selvityksen 2011 mukaan noin kolmannes yrittäjistä oli kokenut aukiolokeskustelun kauppakeskuksen sisällä rakentavaksi, mutta ristiriitatilanteiltakaan ei ole välttytty, sillä 40 prosenttia ei ollut kokenut keskustelua rakentavaksi. Noin 40 prosenttia yrittäjistä raportoi vedonneensa liikeaikalaain 4 §:ään, jotta voisivat poiketa yhteisistä aukioloajoista. Kuitenkin lähes puolet yrittäjistä arvio, että toiminta kauppakeskuksessa on jatkunut kuten ennenkin ilman suurempaa keskustelua uudesta laista.

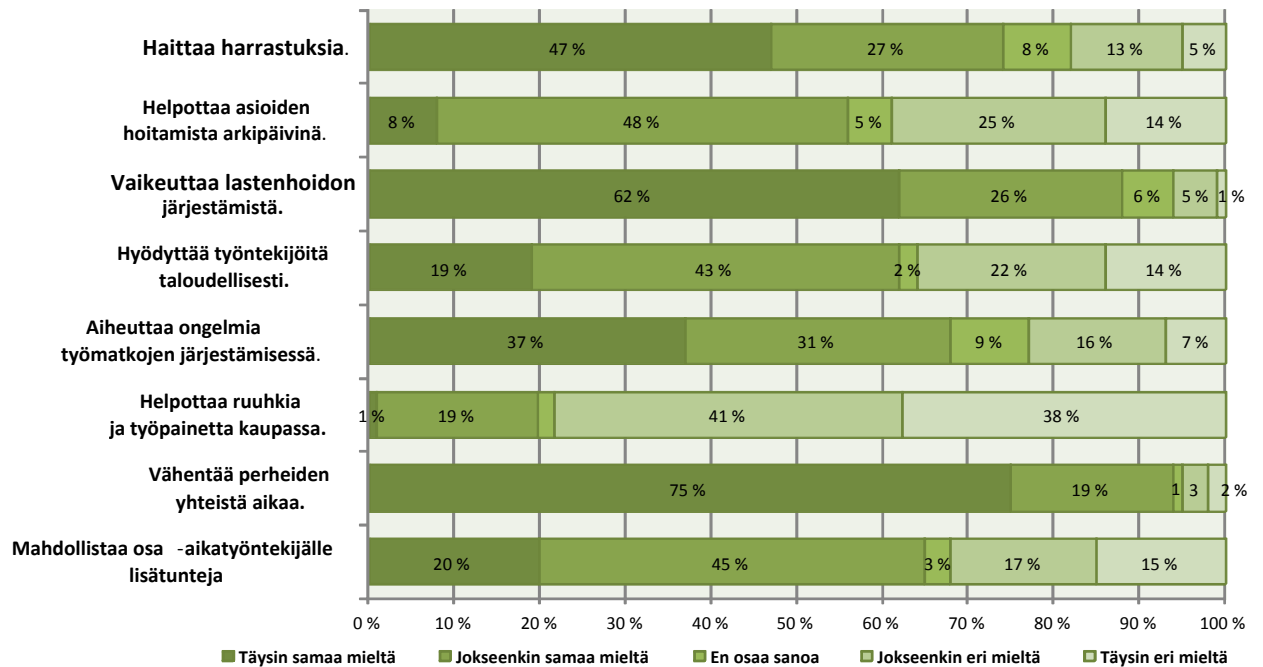
Edelleen KTK:n selvityksen 2011 mukaan yrittäjät (58 prosenttia) ja kauppakeskusjohto (59 prosenttia) suhtautuivat myönteisesti myymälän pitämiseen suljettuna yhtenä päivänä viikossa, jos se toiminnan laajuus huomioon ottaen on perusteltua. Toisaalta kauppakeskusjohdosta löytyi myös eniten eri mieltä olevia (41 prosenttia). Kauppakeskusjohto piti pääsääntöisesti (78 prosenttia) koko kauppakeskuksen aukioloa kaikkina viikonpäivinä kannattavana. Sen sijaan 84 prosenttia kauppakeskusten yrittäjistä ja 70 prosenttia myymäläpäälliköistä katsoi, ettei myymälän aukiolo ole kaikkina viikonpäivinä kannattavaa, jos myymälä on auki joka päivä.

4.2 Eri tahojen selvityksiä/näkemyksiä aukiolojen laajentamisen vaikutuksista

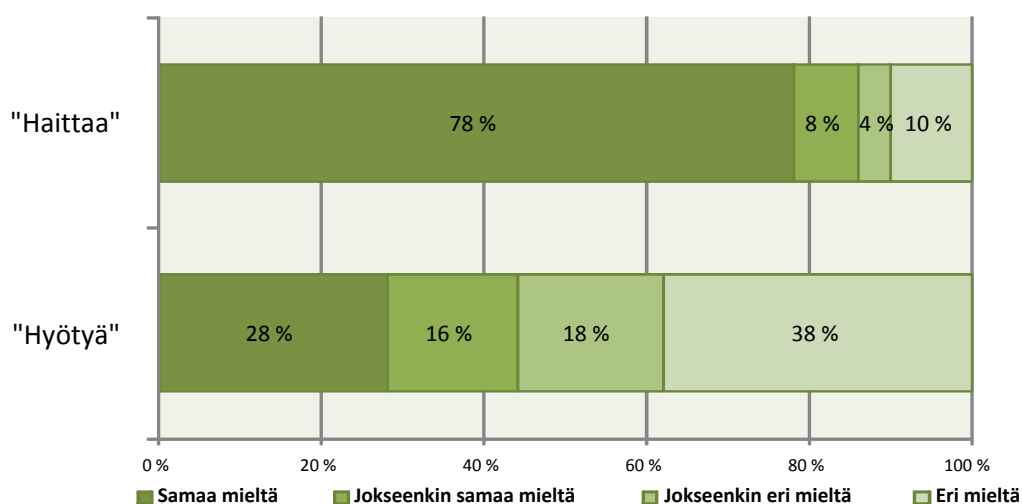
PAM:n ja PAM:n luottamushenkilöiden näkemyksiä aukiolon laajentamisen vaikutuksista

PAM:n kaupan luottamushenkilöt kokevat heille tehdyn kyselyn mukaan (PAM 2011), että kaupan alan henkilöstöstä 86 % kokee aukioloaikojen laajentumisella olleen negatiivisia vaikutuksia työn ja perhe-elämän yhteen sovittamiseen, työn turvallisuuteen ja kulkuyhteyksiin. Tarkemmin näkemykset selviävät kuvasta 5.

Kuva 5. Väitteitä laajentuneisiin aukioloaikoihin liittyen sekä kokonaisnäkemys mainituista väitteistä

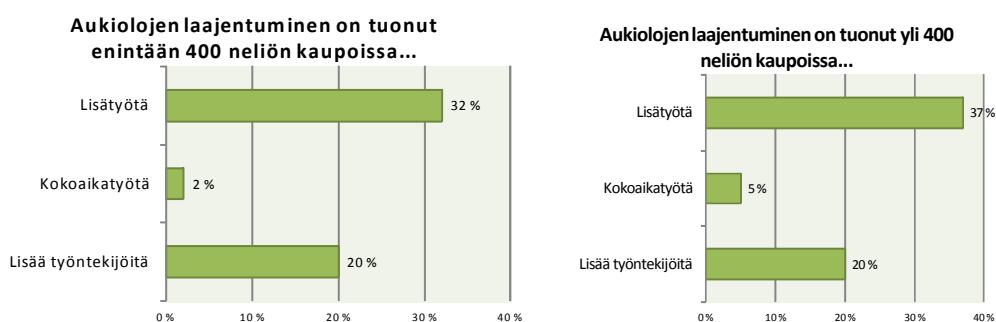
Kuva 6. Kaupan luottamushenkilöiden kokonaisnäkemys aukioloaikojen laajentumisesta (summamuuttuja edell. väitteistä)

Lähde: PAM kysely 2011

Luottamushenkilöt katsovat, että laajentuneet aukioloajat eivät ole juurikaan tuoneet koko-aikatyötä vaan lisätunnit ovat jakaantuneet useamman työntekijän kesken. Luottamushenkilöistä 5 prosenttia katsoo tuoneen koko-aikatyötä yli 400 m²:n kaupoissa ja 2 prosenttia enintään 400 m²:n kaupoissa. Toisaalta lisätyötä on tarjottu ja työntekijöiden määräkin on kasvanut.

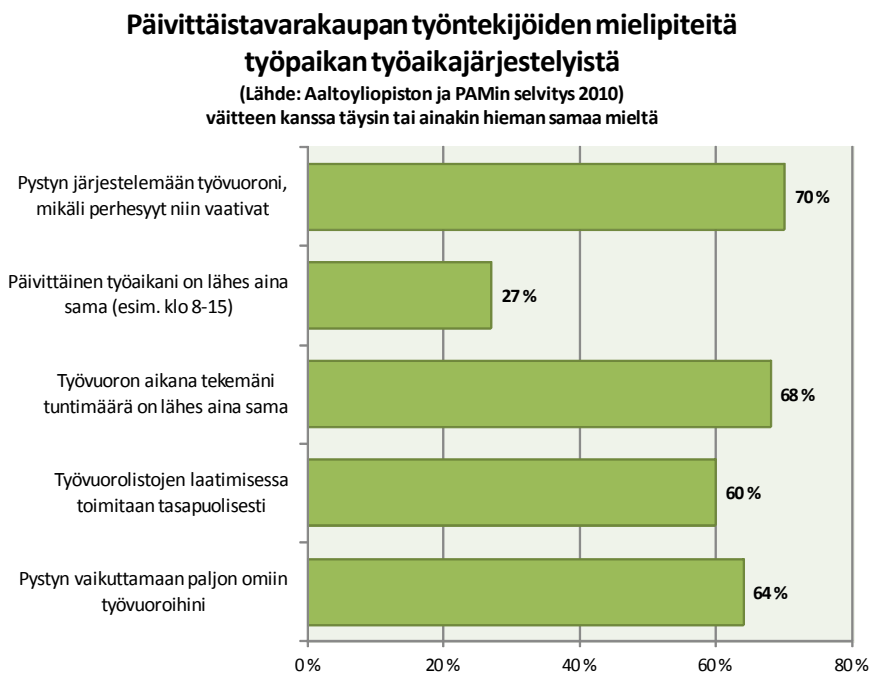
Kuva 7. Aukioloaikojen laajentumisen vaikutus työtunteihin

Lähde: PAM kysely 2011

PAMin 2010 tekemän selvityksen perusteella kaupan työntekijöistä 64 prosenttia katsoo pystyvänsä vaikuttamaan paljon omiin työvuoroihinsa ja 60 prosenttia pitää työvuorolistojen laatimista tasapuolisena. Edelleen 70 prosenttia pystyy järjestelemään työvuorojaan, mikäli perhesyyt niin vaativat.

Kuva 8.

Palvelualojen ammattiliitto PAM peräänkuuluttaa yhtenäistä ja lain hengen mukaista poikkeuslupakäytäntöä koko maahan. Liitto katsoo, että aluehallintovirastot ovat myöntäneet poikkeuslupia ilman lain mukaisia perusteita.

Kaupan liiton jäsenten näkemyksiä aukiololain vaikutuksista

Kaupan liiton (2012) kyselyn mukaan muuttuneilla aukioloajoilla on ollut kauppojen mielestä lievästi positiivinen vaikutus kokonaisynttiin ja asiakaspalveluun ja lievästi negatiivinen vaikutus kannattavuuteen. Tavaratalokaupassa aukiololain vaikutuksen kannattavuuteen katsotaan kuitenkin olevan positiivinen. Myös vaikutus asiakaspalveluun arvioidaan tavaratalokaupassa positiivisimmin. Erikoiskaupassa vaikutukset kokonaisynttiin, asiakaspalveluun ja kannattavuuteen arvioidaan hieman keskimääräistä positiivisemmiksi.

Kaupoista 63 prosenttia arvioi kilpailun kiristyneen uuden aukiololain johdosta. Näin ajattelevat varsinkin päivittäistavara-kaupat, joista 66 prosenttia on tätä mieltä. Erikoiskaupoista 58 prosenttia arvioi kilpailun kiristyneen. Päivittäistavara-kaupoista 46 prosenttia pitää uutta lakia huonompana kuin vanhaa ja erikoiskaupoista 37 prosenttia. Yli puolet vähintään 50 henkilöä työllistävistä yrityksistä sekä kauppakeskuksissa, hypermarket-keskittymissä ja ti-

laa vaativan kaupan keskittymissä toimivista yrityksistä pitää nykyistä lakia aikaisempaa parempana.

Kaikista vastanneista yrityksistä 66 prosenttia on sitä mieltä, että kauppakeskusten tai suurten myymäläkeskittymien eri liikkeiden yhtenevät aukioloajat ovat hyvää asiakaspalvelua. Kuitenkin 48 prosenttia on sitä mieltä, että muut kuin aukioloajat ovat tärkeämpiä valintaperusteita asiakkaille.

Kaupan liiton kyselyn 2012 mukaan 66 prosenttia kaupoista katsoo, että kauppojen pitäisi saada päättää nykyistä vapaammin esimerkiksi loppiaisen aukioloista. Tätä mieltä ovat varsinkin tavaratalot, erikoiskauppa sekä vähintään 50 henkilöä työllistävät yritykset. Ainoastaan kioskeista näin ajattelee alle puolet.

Erikoiskaupan liiton ja Suomen Yrittäjien jäsenten näkemyksiä aukiololain vaikutuksista

SY:n ja Erikoiskaupan selvityksen 2012 mukaan valtaosalla vastanneista myymälöistä asiakasmäärät ovat viimeisen kahden vuoden aikana pysyneet muuttumattomina. Kioski- ja huoltamoalalla asiakasmäärät ovat vähentyneet.

Vajaat 40 prosenttia vastanneista katsoo kilpailutilanteen pysyneen suunnilleen ennallaan ja varaat 40 prosenttia kiristyneen uuden lainsäädännön myötä. Kioski- ja huoltamoalalla toimivista yli puolet katsoi kilpailutilanteen kiristyneen.

Kannattavuus on pysynyt pääosin ennallaan 46 prosentilla vastanneista, 25 prosenttia katsoi myymälänsä kannattavuuden heikentyneen liikeaikalaan vaikutuksesta ja 7 prosenttia parantuneen. Kauppakeskuksissa sijaitsevista myymälöistä 32 prosenttia ilmoittaa kannattavuuden heikentyneen sekä kioskeista ja huoltamoista 53 prosenttia. Sunnuntaiaukiolo on ollut 54 prosentille myymälöistä pääosin kannattamatonta ja 27 prosentille pääosin kannattavaa. Kauppakeskuksissa toimivista myymälöistä 69 prosentille sunnuntait ovat olleet pääosin kannattamattomia.

Valtaosalla vastanneista ovat myymälän asiakasmäärät viimeisen kahden vuoden aikana pysyneet muuttumattomina niin arkena kuin sunnuntaina.

Vastanneista 38 prosenttia ilmoitti oman jaksamisensa heikentyneen viimeisen kahden vuoden aikana. Toimialoittain tarkasteltuna 35 prosenttia erikoiskaupan, 52 prosenttia päivittäistavarakaupan ja 53 prosenttia kioski- ja huoltamokaupan vastaajista ilmoitti oman jaksamisensa heikentyneen. Vastaava osuus kauppakeskuksissa toimivista kauppiaista oli 50 prosenttia.

Kokemuksia kuvaavissa sanallisissa vastauksissa esiintyi säännöllisesti kolme teemaa. Useissa vastauksissa todettiin sunnuntaikaupan kannattamattomuus, erityisesti erikoiskaupan puolella. Toiseksi nousi yrittäjän jaksamisen heikentyminen muun muassa joustamattomien aukioloaikojen ja kalliiden työvoimakustannusten vuoksi. Kolmanneksi toistui se, että sunnuntaiaukiolo palvelee vain isompien yritysten ja joidenkin kuluttajaryhmien intressejä. Myös useissa kauppakeskuksissa omaksuttua pakollista sunnuntaiaukioloa kritisoitiin.

4.3 Kaupan työllisyys

Tilastokeskuksen työvoimatutkimus (2012) osoittaa, että kaupan alan työllisten määrä on edelleen kasvussa. Loka-joulukuun 2011 aikana kaupan työvoiman määrä kasvoi 1,7 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, vaikka tehtyjen työtuntien määrä kaupan alalla laski yhden prosenttiyksikön.

Kaupan alalla työskentelevistä valtaosa on kokoaikatyössä. Osa-aikaisten määrä vähittäiskaupassa on 35 prosenttia työvoimasta. Osa-aikaisuuden tärkeimmät syyt ovat opiskelu (40 prosenttia) ja se, että kokoaikatyötä ei ole tarjolla (40 prosenttia). Vuokratyövoiman määrä vähittäiskaupassa on 2,2 prosenttia työvoimasta. (Palvelualojen taskutilasto 2011)

Alla olevissa taulukoissa on esitetty Elinkeinoelämän keskusliiton kokoamat tiedot osa-aikaisista myyjistä kaupan alalla¹² :

Myyjien lukumäärän kehitys

vuosi	osa-aikaiset		kokoaikaiset		yhteensä lkm
	lkm	%	lkm	%	
2008	21 993	48,4	23 475	51,6	45 468
2009	24 872	53,2	21 897	46,8	46 769
2010	30 134	57,0	22 751	43,0	52 885
2011	30 655	56,5	23 569	43,5	54 224

Kaupan ala, osa-aikaiset myyjät

Viikkotyöaika	2008	2008	2009	2009	2010	2010	2011	2011
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
00.01-20.00	9394	42,7	10283	41,3	11830	39,3	11731	38,3
20.01-25.00	2776	12,6	3347	13,5	4310	14,3	4173	13,6
25.01-29.99	3467	15,8	4540	18,3	5931	19,7	5630	18,4
30.00-33.99	6356	28,9	6702	27,0	8063	26,8	9121	29,8
yhteensä	21 993	100,0	24 872	100,0	30 134	100,0	30 655	100,0

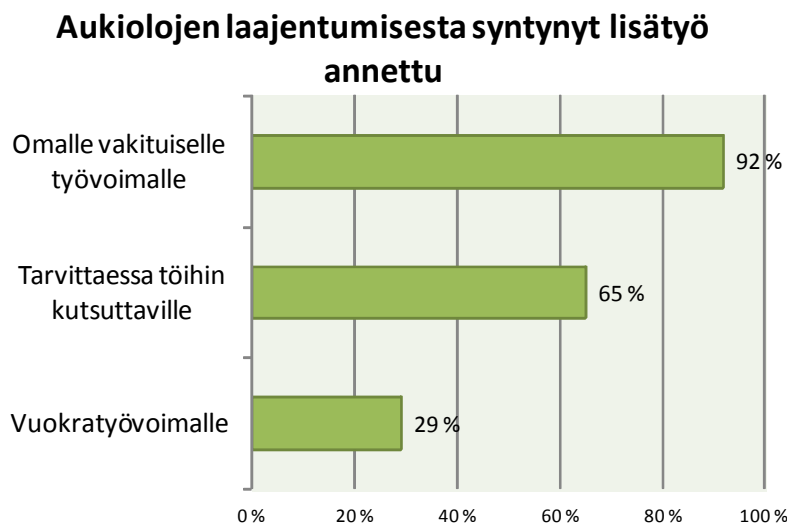
Vuositiedot eivät ole vertailukelpoisia eikä niistä siten voi tehdä kunnollisia johtopäätöksiä. Perushuomiona voidaan todeta, että verrattaessa vuosia 2011 ja 2008 alle 20 viikkotyötuntia tekevien myyjien osuus on pienentynyt ja yli 25 viikkotyötuntia tehneiden osuus kasvanut.

PAM kysely 2011 selvitti aukiololain vaikutusta kaupan työllisyyteen. Sen mukaan aukioloaikojen laajentumisesta syntynyt lisätyö on annettu pääosin omalle vakituiselle henkilökunnalle (92 prosenttia) tai tarvittaessa työhön kutsuttavalle omalle työvoimalle (65 prosenttia). Tämän lisäksi vuokratyövoimalle on tarjottu lisätyötä (29 prosenttia). Sekä suurissa että pienissä kaupoissa lisätyötä on syntynyt joka kolmannessa myymälässä ja lisää työntekijöitä on

¹² Vuosien 2008 – 2009 luvuista puuttuvat Lähikaupan ja Lidlin tiedot.

palkattu 20 prosenttiin myymälöistä. Vain muutama prosenti on tarjonnut lisää kokoaika-työtä.

Kuva 9: Aukioloaikojen laajentamisesta syntyneen lisätyön kohdistuminen

Lähde: PAM kysely 2011

KTK:n selvityksen 2011 mukaan aukiololaki ei ole johtanut uusien kokopäiväisten työntekijöiden palkkaamiseen laajassa mittakaavassa. Myöskään myymälöiden työntekijöiden sijaisuusjärjestelyihin aukioloaikalaki ei ollut vaikuttanut. Sen sijaan kyselyssä 30 prosenttia yrittäjistä ja 46 prosenttia myymäläpäälliköistä arvioi, että uusia osa-aikaisia työntekijöitä on palkattu aukioloaikojen laajentamisen seurauksena. Molemmat ryhmät myös katsoivat, että ammattitaitoisia työntekijöitä on ollut tarjolla riittävästi.

Kaupan liiton 2012 teettämä kyselyn mukaan viimeisen kahden vuoden aikana aukioloaikojaan muuttaneista kaupoista 82 prosenttia ei ole kokenut ongelmia työvoiman saannissa. 38 prosenttia aukioloaikojaan muuttaneista yrityksistä on palkannut lisää osa-aikaisia työntekijöitä, 35 prosenttia on lisännyt osa-aikaisten tuntimääriä, 33 prosentissa yrityksistä on lisätty esimiesten ja yrittäjien työtunteja ja 26 prosentissa työtuntien tai työntekijöiden määrässä ei ole ollut muutoksia.

SY:n ja Erikoiskaupan selvityksen 2012 mukaan kauppiasta lähes 90 prosenttia on itse sunnuntaisin työvuorossa joko yksin (57 prosenttia) tai yhdessä muun henkilökunnan (32 prosenttia) kanssa. Erikoiskauppiasta 64 prosenttia tekee yksin sunnuntaitunnit. Päivittäistavarakaupoista yrittäjävoimin on ollut avoinna vain 28 prosenttia.

Lähes 90 prosenttia vastanneista ilmoitti, ettei ole palkannut työvoimaa myymälän aukioloaikamuutosten vuoksi. Hieman yli 10 prosenttia kertoi palkanneensa 1 – 2 työntekijää (päivittäistavarakaupassa 17 prosenttia ja erikoiskaupassa 4 prosenttia) ja 1 prosenti vastanneista kertoi palkanneensa enemmän kuin 2 uutta työntekijää. Työaikajärjestelyjä ei ole muutettu lainkaan aukioloaikojen muutosten vuoksi 54 prosentissa vastaajamyymälöistä. Vastanneista 54 prosenttia ilmoittaa, ettei työaikajärjestelyjä ole muutettu lainkaan aukioloaikojen

muutosten vuoksi. Yleisin tapa järjestellä työvoimaa on yrittäjän työpanoksen lisääminen (20 prosenttia) sen jälkeen tulevat osa-aikaisten työntekijöiden tuntien lisääminen (8 prosenttia) ja uusien osa-aikaisten työntekijöiden palkkaaminen (6 prosenttia).

4.4 Kaupan turvallisuus

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Kauppa- ja teollisuus rikosten kohteena¹³ –tutkimuksen mukaan varkaudet muodostivat suurimman osan kauppoihin kohdistuvista rikoksista (erityyppiset varkaudet 86 prosenttia ja asiakkaiden tekemät 67 prosenttia kaikista rikoksista). Tämän lisäksi tyypillisiä kaupan toimipaikoissa koettuja tekoja olivat työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu sekä toimipaikkaan kohdistuneet vahingot. Kaupan toimipaikoista 20 prosenttia ilmoitti työntekijöihinsä kohdistuneen väkivalta- tai uhkausrikoksia tarkasteluvouden aikana. Pääosa teoista oli jäänyt uhkailun asteelle, fyysisiä vammoja uhrille oli aiheutunut 9 prosentissa tapauksista. Keskusrikospoliisin yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tilannekuvan¹⁴ mukaan kaupan alalta raportoidaan 2011 väkivalta- ja häiriökäyttäytymisen selvää lisääntymistä, joka johtunee raha-automaattipelien ikärajan nostamisesta ja myymälävarkauksiin liittyvien tilainten lisäämisestä. Poliisin tietoon tulee vuosittain 300 – 500 liikeyrityksiin tai liikkeenharjoittajiin kohdistunutta ryöstörikosta. Liikeryöstöistä pääosa kohdistuu kioskeihin, elintarvikeliikkeisiin ja grillikioskeihin. Työtehtävissä ryöstörikoksen uhriksi joutuva tyypillisimmin elintarvikeliikkeiden kassoilla ja kioskeissa työskentelevät naiset. Rikokset tehdään yleensä yksin ja päihtyneenä. Pääosa rikoksista tehdään sulkemis-aikaan tai öisin, erityisen riskialttiita ovat pienet yhden tai kahden työntekijän yksiköt.

Kaupan turvallisuutta tutkivassa projektissa¹⁵ tunnistettiin kaupan alan merkittävimpiä turvallisuutta uhkaavia riskejä, joita ovat myymälävarkaudet, tulipalot, erilaiset asiakkaiden taholta tulevat uhkailut ja häiriökäyttäytymiset sekä työtaturmat kuten kaatumiset ja loukkaantumiset kuormia purettaessa ja myymälään kuljetettaessa. Erityisesti kaupan henkilökuntaan kohdistuvia riskejä tarkasteltaessa tärkeimmiksi nousevat henkinen ja ruumiillinen kuormitus, kaatumiset ja liukastumiset työssä ja työmatkalla sekä henkilökunnan riittävyys työmäärään nähden. Myös yksintyöskentely aamuisin ja iltaisin lisää turvallomuutta. Sen sijaan ryöstöt, luottokorttirikokset ja huijaukset eivät ole Suomessa kovin yleisiä.

Vertailtaessa myyjien ja myymäläesimiesten/kauppiainden arvioita turvallisuutta uhkaavista tekijöistä myyjät ovat erityisen huolestuneita pimeään aikaan tehtävistä työmatkoista, henkilökunnan määrästä ruuhka-aikoina, työtaturmista, tiedonkulun riittävydestä poikkeustilanteissa sekä hätäpoistumisten epäonnistumisista. Sen sijaan esimieskunta painottaa enemmän työilmapiiriä, henkilökunnan osaamista ja varkauksien ehkäisemistä.

Vakavat turvallisuusuhkat ovat kauppoissa suhteellisen harvinaisia. Esimerkiksi häiriökäyttäytyminen kilpistyy usein sanalliseen uhkailuun ja herjaukseen fyysisen väkivallan sijaan.

¹³ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254: Venla Salmi & Matti Lehti & Anssi Keinänen, Kauppa- ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia.

¹⁴ Keskusrikospoliisi 18.10.2011: Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva

¹⁵ Järvinen, R. & Juvonen, M. 2010. Turvallisuus kaupan vetovoimatekijäksi. Kokonaisvaltaisen riskienhallinnan toteutuminen kauppakeskusympäristössä toimivissa liikkeissä. Julkaisuja B-117. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu.

Järvinen, R. & Uuspelto, J. 2009. Uhkaavatko asiakkaat? Kaupan henkilökunnan näkemyksiä turvallisuushkista. Julkaisuja B-111. Helsingin kauppakorkeakoulu.

Erityisesti kauppakeskuksia pidetään yksittäismyymälöitä turvallisempina paikkoina työ-työskennellä. Näkyvällä vartioinnilla on merkittävä osuus turvallisen ilmapiirin ylläpitämisessä.

Varsinaista tutkimustietoa aukioloaikojen laajentumisen vaikutuksista rikollisuuden/ turvallisuuden kasvuun ei ole. Kaupparyhmistä saadun tiedon mukaan vaikutuksia ei ole tai ne ovat erittäin pieniä. Kaupan sijainti ja alueen levottomuus vaikuttavat selvemmin. Ryöstöt tapahtuvat yleisimmin viimeisen aukiolotunnin aikana riippumatta siitä, mihin kellonaikaan viimeinen tunti osuu.

Sekä Kaupan liitto että PAM edistävät turvallisen työ- ja asointiympäristön luomista ja ovat kehittäneet verkko-opetusaineistoa asiakkaiden taholta tulevien uhkien torjumiseksi (<http://koulutus.kauppa.fi/>).

4.5 Lasten päivähoito

Kaupan luottamusmiesten henkilöille tehdyssä kyselyssä 86 prosenttia vastaajista katsoi, että laajentuneet aukioloajat vaikeuttavat lastenhoidon järjestämistä. PAM:n jäsenkyselyssä keväällä 2012 tiedusteltiin perheen tarvetta lasten vuoropäiväkotipalveluille. Vastaajista 21,36 prosenttia tarvitsi silloin tai olisi tarvinnut aiemmin vuoropäivähoitoa, mutta ei ollut saanut lapselle paikkaa.

Vuonna 2010 Suomessa oli 223 088 lasta päivähoitossa ja näistä 92 prosenttia oli kunnallisessa päivähoitossa. Päivähoitossa olevien osuus kasvoi 0,7 prosenttia edellisestä vuodesta. Päivähoitossa olleiden lasten osuus on pysynyt melko samana viimeiset kymmenen vuotta olleen 59 – 63 prosenttia. (THL: Lasten Päivähoito 2010, THL 46/2011)

Kuntakyselyyn vastanneissa kunnissa (272 kuntaa) oli 13 462 lasta vuorohoidossa (=ilta-, yö-, viikonloppuhoito). Tämä merkitsee, että hieman yli 7 prosenttia kunnan järjestämässä päivähoitossa olevista lapsista oli vuorohoidossa. Edellisiin, vuoden 2007, tietoihin verrattuna vuorohoito oli hieman vähentynyt. Vuonna 2007 vuorohoidossa olevien lasten osuus oli 8 prosenttia. (Kuntakyselyn osaraportti, THL 37/2011)

Suurimpiin kuntakeskuksiin tehdyn kyselyn mukaan varsinaisesti kaupan aukiolon vaikutuksista ei saatu tietoa, mutta:

- Helsingin ympärivuorokautisessa päivähoitossa olevien lasten määrä on pysynyt samana viimevuodet. Iltahoitoa antavien päiväkotien aukioloaikaa on jatkettu klo 22:een ja sunnuntaihoitoa tarvitsevien lasten määrä on ehkä hiukan suurempi kuin aikaisemmin. Sunnuntaikäytöstä ei kuitenkaan ole varsinaista tilastollista seuranta-tietoa.
- Vantaalla ennakoitiin, että kysyntä lähtisi kasvuun, mutta näin ei ole tapahtunut ainakaan toistaiseksi. Vantaalla ei myöskään tehty mitään muutoksia ilta- ja ympärivuorokautisen päivähoiton rakenteisiin vuoden 2010 aikana. Rakennemuutokset, esim. ympärivuorokautista/ iltahoitoa tarjoavien toimipaikkojen vähentäminen / lisääminen, vaikuttavat kysyntään ehkä selkeämmin kuin esimerkiksi kauppojen aukioloaikojen muutokset.
- Espoossa tilanne on samankaltainen kuin Vantaalla. Kysyntä ei ole lähtenyt voimakkaaseen nousuun. Siellä on kuitenkin varauduttu kysynnän lisääntymiseen tulevaisuudessa siten, että joihinkin uusiin päiväkoteihin on mahdollista perustaa ryh-

miä vuorohoitolapsille. Vaikka lapsimäärä vuorohoidossa ei kokonaisuutena ole kasvanut kovinkaan paljoa, päiväkotien johtajat viestittävät, että viikonloppu- ja iltahoito on lisääntynyt.

- Turussa iltahoitoa antavien päiväkotien mahdollista toiminta-aikaa on jatkettu arkisin kello 22 jo ennen vuotta 2009. Sunnuntaisin kahden yksikön toiminta-aika on kello 22:een.
- Tampereella kauppojen aukiolon myötä iltahoidon aukioloaikaa lisättiin tunnilla eli klo 22 asti. Vuosien 2009 ja 2010 välillä vuorohoito väheni 25 prosentilla ja ilta- ja lauantaihoito lisääntyi hetkellisesti 18 prosentilla. Kaiken kaikkiaan Tampereella vuorohoidon tarve on vähentynyt noin 50 prosenttia eli 100 lapsella, jos verrataan vuosia 2009 ja 2012. Myös iltahoidon tarve on vähentynyt 17 prosentilla (v. 2009 verrattuna v. 2012).
- Jyväskylässä todettiin, että pienten puolen lasten vanhemmista työskentelee suurin osa joko julkisen sektorin (poliisi, pelastuslaitos, sairaala, vanhustenhoito) puolella tai sitten esim. ovat esim. ravintola-alalla, autoilijoita, opiskelijoita jne. Kauppojen vapaat kauppojen aukioloajat eivät ole merkittävästi lisänneet vuorohoidon tarvetta. Näillä lapsilla tietysti hoitopäivän aloitus on voinut aikaistua tai myöhästyä.

Suomen kuuden suurimman kaupungin päivähoiton palvelujen ja kustannusten vertailussa todettiin päivähoiton tilanteesta vuonna 2010 ns. Kuusikko-kunnissa seuraavaa: "Myös ilta- ja ympärivuorokautinen päivähoito järjestetään pääosin kunnallisissa päiväkodeissa muissa kunnissa paitsi Oulussa, jossa iltahoitoa järjestetään merkittävästi myös ryhmäperhepäivähoitossa. Kuusikon kuntien kunnallisissa päiväkodeissa oli vuoden 2010 lopulla 2 311 ilta- ja/tai ympärivuorokautista hoitoa tarvitsevaa lasta. Määrä nousi hieman, mutta osuus kunnallisen päivähoiton lapsista (sisältää myös perhepäivähoidon) oli pienempi kuin kahtena edellisellä vuotena (4,1 prosenttia) ollen 3,9 prosenttia. Kauppojen aukioloaikoja koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin vuonna 2009. Muutoksella ei näytä olleen merkittävästi vuorohoittoa lisäävää vaikutusta Kuusikkokunnissa."

Taulukko 10. Kunnallinen ympärivuorokautisessa sekä ilta- ja lauantaihoitossa olevat lapset 2007 - 2010

vuosi	Helsinki		Espoo		Vantaa		Turku		Tampere		Oulu		Yhteensä	
	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	muutos%	
2007	558		342		463		395		432		298		2528	
2008	542	-2,9	308	-9,9	454	-1,9	326	-17,5	392	-9,3	317	6,4	2339	-7,5
2009	600	10,7	327	6,2	470	3,5	295	-9,5	382	-2,6	324	2,2	2398	2,5
2010	626	4,3	253	-22,6	462	-1,7	349	18,3	266	-30,4	355	9,6	2311	-3,6

Päivähoidon hallinnonalan siirron valmistelun lisäksi alkuvuodesta 2012 asetetaan laajapohjainen työryhmä, jonka tehtävänä on valmistella hallitusohjelmassa todettu varhaiskasvutusta koskeva laki. Varhaiskasvutuslain valmistelun yhteydessä arvioidaan, mitä uutta tietoa tarvitaan lainvalmistelun tueksi ja millä keinoin tietoa hankitaan. Tällöin myös kauppojen aukiolon laajentumisen mahdollinen vaikutus lasten päivähoitopalveluihin tulee arvioitavaksi. (KK 84/2011 vp)

5 Myönnetyt poikkeusluvut

Suurin osa poikkeusluvista on myönnetty messujen, avajaisten yms. yleisötapahtumien perusteella ja nämä luvat ovat olleet määräaikaista koskien muuttamaa päivää ja yleensä muutamaa tuntia päivässä. Matkailullisin perustein myönnettyjä pitempiäaikaisesti voimassa olevia lupia on rajaseutu- ja matkailualueilla, eniten Lapin ja Pohjois-Suomen alueilla.

Taulukko 11. Vuonna 2011 myönnetyt poikkeusluvut

Aluehallintovirasto	yleisötapahtuman perustella kpl	matkailullisilla perusteilla kpl
Etelä-Suomi	26	14
Lounais-Suomi	13	2
Länsi- ja Sisä-Suomi	26	5
Itä-Suomi	10	2
Pohjois-Suomi	15	12
Lappi	71	19 ¹⁶

Messujen ja tapahtumien osalta aluehallintoviraston ovat hylänneet joitain hakemuksia tilanteissa, joissa virastot ovat katsoneet tilaisuuden liikkeen omaksi markkinointitapahtumaksi.

Matkailullisilla perusteilla myönnetyt luvat sisältävät vuonna 2011 loppiaiseksi 2012 myönnetyt luvat. Näissä poikkeusluvista Aluehallintovirastot ovat ratkaisut perustaneet mm.

- Matkustajamäärien ja yöpymismäärien kasvuun alueilla sekä erityisesti venäläisten matkailijoiden rajanylitysmääriin aluehallinnon alueelle vaikuttavilla rajanylityspaikoilla poikkeuslupa vaikuttavana aikana. Tietolähteenä on ollut mm. Kaupan liiton, Tilastokeskuksen ja MEK:n selvityksiä venäläisten ostamisesta, Tutkimus- ja Analysointikeskuksen TAK Oy:n selvityksiä matkailijamääristä.¹⁷
- Aluehallintovirastot ovat pääsääntöisesti pyytäneet hakijalta lisäselvityksiä. Rajanylityspaikoista kauempana sijaitsevilla alueilla aluehallintovirastot ovat loppiaiseksi myöntäneet poikkeuslupia (tarkemman selvityksen puuttuessa) niille rajatuille alueille, joihin ovat arvioineet venäläisten matkailijoiden vaikutuksen ja siten erityisten syiden ulottuvan sekä hylänneet hakemuksen muilta osin.

¹⁶ 2 kpl rajakauppa, 6 kpl matkailu v. 2011, 8 kpl matkailu v. 2012, 2kpl joulujuhannusaatto, 1 kpl Napapiirille, mikä lupa voimassa 4 vuotta

¹⁷ MM: Selvitys venäläismatkailijamääristä ja kaupan aukiolojen tarpeesta loppiaisen aikaan, Tutkimus ja analysointikeskus TAK Oy 18.10.2011; Majoitustilasto alueittain ja kunnittain. Matkailun edistämiskeskus 2011; Venäläiset kuluttajat Suomessa – Pietarin alueen kuluttajakyselyn alueelliset tulokset, kesä-syyskuu 2011, Kaupan liitto.; Rajahaastattelututkimus 2011, talvi 2010–2011, Tilastokeskus

Tax free –palautuksia hoitavasta Global Bluesta saatujen tietojen mukaan tax free –myynti vuosimyynä on noin 270 M€ ja tammikuun 2012 myynti oli 36 M€. Tämä on 13 prosenttia vuosimyynnistä ja oli 44 prosenttia suurempi kuin 2011. Loppiaisviikon myynti oli noin 35 prosenttia tammikuun myynnistä. Yhtiön mukaan loppiaisviikko oli yhtiön ylivoimaisesti suurin viikko ja se oli iso myös Euroopan tasolla eli jäi vain 7 prosenttia Saksan myynnistä, joka on suurin tax free -maa, jossa myös venäläiset ovat merkittävin asiakasryhmä. Edelleen yhtiön mukaan arvio loppiaismyynnistä avoinna olleiden myymälöiden osalta on, että myynti olisi puolet loppiaisviikon myynnistä ja joka tapauksessa se on mitattunakin kolmasosa ko. viikon myynnistä. Lisäksi arvioitaessa loppiaisviikon merkitystä tulee huomioida, että ko. aikana täällä käyvät venäläiset ovat pääosin matkailijoita sanan perinteisessä merkityksessä ja ”ostosmatkailijat” välttävät Suomeen tuloa, jotta eivät joutuisi rajaruuhkiin.

Myös Itä-Suomen aluehallintoviraston on todennut loppiaisviikon kaupankäynti ollen tänäkin vuonna varsin vilkasta sen alueella. Perusteet poikkeusluvalla olivat selkeästi olemassa.

Pitempiaikaiseksi myönnettyjä poikkeuslupia oli vuoden 2012 alussa seuraavasti:

- Helsingissä rautatieaseman yhteydessä sijaitsevaan City-Center-liiketilaan (Asematunneli)kauppa- ja teollisuusministeriö on vuonna 1991 myöntänyt toistaiseksi voimassa olevia lupia vähittäiskaupan harjoittamiseen. Lisäksi Etelä-Suomessa on pitempiaikaisia poikkeuslupia Nuijamaalla (juhlapyhät), Helsinki-Vantaa lentoasemalla (24 h), Taipalsaarella, Humppilassa, Saukkolassa ja Suomen linnassa. Luvat ovat pääsääntöisesti kolme vuotta voimassa. Nämä poikkeusluvut (8 kpl) sisältyvät vuoden 2011 tilastoihin.
- Lapissa rajakuntien kaupoilla on jo vuosia ollut poikkeusluvilla laajempi aukiolo perustuen matkailullisiin syihin ja Ruotsin kauppohen vapaaeseen aukioloaikaan (kilpailunäkökohta). Luvat ovat 4 vuoden määräaikaista. Vuosina 2010-2011 niitä myönnettiin 13 ja mukana niissä oli 71 liikettä. Myös napapiirille myönnetty poikkeuslupa on voimassa 4 vuotta.
- Pohjois-Suomessa on myönnetty vuoden määräaikaista lupia Kuusamon keskustan ja Rukan matkailualueille (10 liikettä) ja yhdelle Vuokatin alueen päivittäistavara-liikkeelle kirkollisiksi juhlapäiviksi ja lauantaiksi klo 18 - 21.
- Itä-Suomessa Tahkovuoren matkailualueelle Nilsiässä yhdellä kaupalla on poikkeuslupa matkailullisilla perusteilla 31.12.2012 saakka

6 Kauppapalvelujen saavutettavuus haja-asutusalueella

Kyläkauppojen lukumäärä on viime vuosina vähentynyt noin 40 myymälällä vuodessa. Vuonna 2010 oli 417 myymälää ja vuonna 2011 385 myymälää. Kyläkaupoista on kehittynyt monipuolisia palvelukeskuksia, joissa usein on päivittäistavaroitten lisäksi saatavissa mm. rauta- ja maataloustuotteita sekä matkailu- ja ravintolapalveluja.

Taulukko 12. PT- kaupat ja niistä kyläkaupat maakunnittain

Maakunta	2010 pt- kaupat yhteensä	2010 kyläkaupat	2010 kylä- kauppojen pt-myynti milj. €	2011 pt- kaupat yhteensä	2011 kyläkaupat	2011 kyläkauppojen pt-myynti milj. €
Uusimaa	845	29	15,5	876	27	15,8
Varsinais- Suomi	379	36	11,8	380	38	12,8
Satakunta	186	19	6,3	183	17	5,6
Kanta-Häme	138	12	3,8	143	11	3,6
Pirkanmaa	376	31	12,8	374	26	12,2
Päijät-Häme	135	12	5,2	138	0	2,3
Kymenlaakso	129	13	5,5	131	14	5,8
Etelä-Karjala	95	14	7,5	92	13	7,5
Etelä-Savo	137	24	7,4	141	20	6,9
Pohjois-Savo	192	26	8,4	194	34	8,6
Pohjois-Karjala	137	20	7,2	140	20	7,4
Keski-Suomi	204	16	5,9	205	14	5,5
Etelä- Pohjanmaa	163	24	7,8	158	22	7,7
Pohjanmaa	157	37	21,6	154	32	17,4
Keski- Pohjanmaa	59	10	7,5	61	9	6,4
Pohjois- Pohjanmaa	305	30	19,1	302	27	19,3
Kainuu	74	13	4,0	76	13	4,3
Lappi	183	35	20,2	184	31	18,6
Ahvenanmaa	29	16	7,4	32	18	9,1

Lähde: Nielsen ja Päivittäistavara-ry

Suomessa on vajaa 24 myymäläautoa tai -venettä (2011).

Sellaisia huoltoasemia, joilla on henkilökuntaa, oli vuoden 2011 lopussa yhteensä 881 kappaletta. Yhtiöillä on hyvin erilaisia myymäläkonsepteja, joiden hoito voi myös olla eriytetty omaksi liiketoiminnakseen. Useimmilla huoltoasemilla myydään myös päivittäistavaroita.

Kuntapäätäjätutkimuksen (Aula Research) mukaan erityisesti pienemmissä, alle 10 000 asukkaan kunnissa kannetaan huolta kaupan palvelujen heikkenemistä. Tutkimuksen mukaan kunnanvaltuutetut sekä kunnanjohtajat ja muut kuntien virkamiehet pitävät päivittäistavara-kaupan palvelujen löytymistä kunnan alueelta tärkeämpänä kuin esimerkiksi aptekin, pankin tai postin palvelujen saatavuutta. Monissa paikoissa lähikaupan yhteydessä on jo nyt muita palveluita, jotka olisivat ilman lähikauppaa hävinneet alueelta. Harvaan asutuilla alueilla lähi- ja kyläkauppojen merkitys korostuu myös työllistäjänä. (Tilastokeskus kaupan toimialakatsaus IV/2012)

Kyläkauppojen investointeihin voi hakea ELY-keskuksilta avustusta enintään 40 prosenttia. Avustus on tarkoitettu kyläkaupoille, jotka sijaitsevat haja-asutusalueilla ja joiden päivittäistavaroiden myyntipinta-ala on alle 400 m² sekä päivittäistavaroiden vuosimyynti on alle kaksi miljoonaa euroa.

Avustusta voidaan myöntää sellaiseen kyläkaupan investointiin, jonka voidaan arvioida parantavan tai monipuolistavan kyläkaupan palveluja. Tällä pyritään turvaamaan haja-asutusalueiden kyläkauppojen toiminnan jatkuvuus.

Avustus perustuu lakiin valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi ja sen nojalla annettuun asetukseen. Asetuksen 14 §:n mukaan avustusta on voitu myöntää vuoden 2008 alusta alkaen enintään vuoden 2014 loppuun. Avustusta on vuosina 2008 - 2011 myönnetty yhteensä noin 2,8 milj. euroa 180 investointihankkeeseen.

7 Kuluttajien näkemyksiä aukioloajoista

Kaupan liitto teetätti Innolink Research Oy:llä kuluttajakyselyn aukiololaista toukokuun 2012 aikana. Kyselyn otos oli 2000 vähintään 15-vuotiasta suomalaista.

Kyselyn mukaan viimeisen kahden vuoden aikana 90 prosenttia kuluttajista on käynyt sunnuntaisin kaupassa. Eniten sunnuntaiaukioloja ovat hyödyntäneet 26–45 –vuotiaat, työelämässä olevat ja lapsiperheelliset. Lähes kaikki sunnuntaisin kaupassa käyneistä ovat käyneet satunnaisesti tai säännöllisesti ympäri vuoden, ei pelkästään joulun alla tai kesäkuukausina.

Sunnuntaiostoksilla käyneistä 94 prosenttia on käynyt päivittäistavarakaupoissa, 43 prosenttia erikoiskaupoissa ja 57 prosenttia tavarataloissa. Sunnuntaina kaupassa käyneistä 63 prosenttia arvioi sunnuntaiaukiolojen helpottavan arjen järjestelyjä. Eniten sunnuntaiaukiolot helpottavat 26–45 –vuotiaiden arkea.

Valtaosa kaikista kuluttajista, 83 prosenttia, pitää sunnuntaiaukioloja hyvänä asiakaspalveluna. Kauppakeskusten tai suurten myymäläkeskittymien eri liikkeiden yhteneviä aukioloaikoja 73 prosenttia arvioi hyvänä asiakaspalveluna. Kaupoista näin ajatteli 66 prosenttia.

Kuluttajista 44 prosenttia on käynyt kaupassa klo 21:n jälkeen. Pidennettyjä aukioloaikoja ovat käyttäneet hyväkseen varsinkin enintään 35 –vuotiaat ja työelämässä olevat kuluttajat. Kaikista kuluttajista 74 prosenttia pitää pidennettyjä aukioloaikoja hyvänä asiakaspalveluna.

Kuluttajista 75 prosenttia arvioi uuden aukiololain paremmaksi kuin aikaisemman. Näin ajattelevat varsinkin 36–45 –vuotiaat. Kuluttajista 72 prosenttia on sitä mieltä, että loppiaisen aukioloaikojen pitäisi olla vapaammin kauppojen itsensä päätettävissä. Eniten tätä mieltä ovat 36–45 –vuotiaat ja Kymenlaaksossa asuvat kuluttajat.

KTK:n selvityksessä 2011 vastaajien toivottiin kertovan asiakkaiden kommentteja aukioloaikoihin. Kaiken kaikkiaan 71 prosenttia vastaajista eli 365 henkilöä käytti tätä mahdollisuutta hyväkseen.

Yhteensä 60 vastaajaa kertoi, että asiakkailta ei ollut tullut mitään palautetta aukioloajoista ja niiden muutoksista. Tyytyväisyydestään olivat asiakkaat kertoneet 132 myymälässä. Vastaajat kirjoittivat myös, että erilaista epä tietoisuuden sävyttämää ihmettelyä aukioloaikoja kohtaan oli koettu 18 myymälässä. Negatiivisia kommentteja oli kuultu vain seitsemässä myymälässä. Yhteensä 36 myymälässä asiakkaat olivat kommentoineet, että sunnuntai- aukioloa ei joko tarvita tai asiakkaat kokivat, etteivät jaksaa lähteä ostoksille sunnuntaisin,

vaikka kaupat olisivatkin auki. Kauppakeskusjohdon näkemykset jakautuivat lähinnä kahtia; osan mielestä pieniä myymälöitä ei kannata pitää auki sunnuntaisin ja osan mielestä asiakasmäärät olivat kasvaneet lisääntyneen aukiolon myötä.

Taloustutkimus Oy:n Suomi Syö 2012 selvityksen¹⁸ mukaan ruokakauppojen ympärivuotista sunnuntain aukioloa pitää hyvänä 66 prosenttia suomalaisista. Joka kolmas suomalainen ilmoitti käyvänsä ruokaostoksilla vähintään joka toinen sunnuntai. Useimmiten sunnuntaina elintarvikkeita ostavat alle 25-vuotiaat miehet, alle kouluikäisten lasten vanhemmat sekä Suur-Helsingin alueella asuvat. Kielteisimmin sunnuntai aukioloon suhtautuivat yli 65-vuotiaat.

SY:n ja Erikoiskaupan selvityksen 2012 mukaan yli 80 prosenttia vastaajista ilmoitti, etteivät asiakkaat ole toivoneet muutoksia aukioloaikoihin. Asiakaspalautteen perusteella aukioloaikojaan oli muuttanut 11 prosenttia ja loput oli saanut palautetta, mutta ei ollut muuttanut aukioloaikojaan. Päivittäistavarakaupassa sekä kioski- ja huoltamokaupassa ollaan erikoiskauppaa hieman alttiimpia muuttamaan aukioloaikoja palautteen perusteella.

8 Tiivistelmä ja johtopäätökset

8.1 Tiivistelmä

Hyväksyessään hallituksen esityksen laiksi vähittäiskaupan aukioloajoista (HE 84/2009 vp – EV 173/2009 vp) eduskunta edellytti, että hallitus antaa vuoden 2012 loppuun mennessä eduskunnalle selonteon kauppojen aukiolon laajentamisen vaikutuksista. Selonteossa tulee kiinnittää huomiota muun muassa sääntelyn vaikutuksiin kaupanalan työntekijöihin ja yrittäjiin sekä henkilöstön turvallisuuteen, lasten päivähoitoon, työmatkaliikenteeseen, yksityisyrittäjien ensimmäisen työntekijän palkkaukseen ja lomaetuuden toteuttamiseen, haja-asutusalueen palvelujen saatavuuteen sekä kaupan rakenteeseen pienyrittäjien edut huomioon ottaen.

Vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista 1.12.2009 voimaan tulleen lain mukaan vähittäiskaupat saavat olla pääsääntöisesti auki seuraavasti: Enintään pinta-alaltaan 400 m² vähittäiskaupoilla on vapaa aukioloaika lukuun ottamatta juhlapäiviä. Muut vähittäiskaupat sekä parturi- ja kampaamoliikkeet voivat olla auki maanantaista perjantaihin klo 7 - 21, lauantaisin klo 7 - 18 ja sunnuntaisin juhlapäiviä lukuun ottamatta 12 - 18, paitsi isänpäivän ja jouluaaton välisenä aikana klo 12 - 21. Muutosta aiempaan tuli ainoastaan myyntipinta-alaltaan alle 400 m² päivittäistavarakaupoille, joille tuli myös arkisin vapaa aukioloaika. Uutta laissa oli 4 §, jonka mukaan elinkeinonharjoittajaa ei saa sopimuksella tai siihen rinnastettavalla järjestelyllä velvoittaa pitämään kauppakeskuksessa tai vastaavassa myymäläkeskityksessä sijaitsevaa vähittäiskauppa- tai parturi- ja kampaamoliikettään avoinna kaikkina viikonpäivinä ellei liikkeen avoinna pitämiseen voida osoittaa olevan kauppakeskuksen tai vastaavan myymäläkeskityksen kannalta välttämätöntä ja elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan laatu, laajuus, kannattavuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuullista.

Erikoiskaupan Liiton ja Suomen Yrittäjien jäsenkyselyn (2012) mukaan erikoiskaupoista on seitsemänä päivänä viikossa avoinna 15 prosenttia, päivittäistavarakaupoista 74 prosenttia

¹⁸ Taloustutkimus Oy, Suomi Syö 2012 – Suhtautuminen päivittäistavarakaupan ajankohtaisiin kysymyksiin, Päivittäistavarakauppa ry

sekä kioskeista ja huoltoasemista 91 prosenttia. Kaupan liiton tekemän jäsenkyselyn mukaan päivittäistavara-kaupoista on viikon ympäri auki yli 90 prosenttia, mutta erikoiskaupoista auki on vain 31 prosenttia. Erikoiskaupan selvityksen mukaan sunnuntai- aukioloaika on ollut pääosin kannattamatonta yli puolelle kaikista myymälöistä ja kahdelle kolmasosalle kauppakeskuksissa sijaitsevista myymälöistä.

Erikoiskaupan liiton ja Suomen Yrittäjien jäsenkyselyyn vastanneista kaupoista 21 prosenttia sijaitsi kauppakeskuksissa tai vastaavissa myymäläkeskityksissä. Niissä kolmasosalla ei ole ollut liikeaikalain 4 §:n tarkoittamaa mahdollisuutta vapaapäivään.

Kuluttajatutkimuskeskuksen selvityksen mukaan kauppakeskusten aukioloajat poikkeavat paljon toisistaan. Sunnuntaisin suurin osa noudattaa lain sallimia maksimiaukioloikoja, mutta arkisin pitäytyy suppeammassa aukioloajoissa. Myymälöiden aukioloajoista ja -päivistä päätetään pääosin yhdessä tai myymälöille on annettu vapaat kädet aukioloaikojen järjestämisessä. Kauppakeskusjohto on tyytyväinen sekä myös yrittäjät ja myymäläpäälliköt ovat suhteellisen tyytyväisiä nykyisiin aukioloaikoihin. Yrittäjistä 61 prosenttia oli kokenut laajentuneen aukioloajan heikentäneen omaa jaksamistaan. Noin 40 prosenttia yrittäjistä on vedonnut liikeaikalain 4 §:ään, jotta he voisivat poiketa yhteisistä aukioloajoista.

PAM:n kaupan luottamushenkilöt kokevat heille tehdyn kyselyn mukaan (PAM 2011), että kaupan alan henkilöstöstä 86 % kokee aukioloaikojen laajentumisella olleen negatiivisia vaikutuksia työn ja perhe-elämän yhteen sovittamiseen, työn turvallisuuteen ja kulkuyhteyksiin. Kokotyöaikatyo ei ole juurikaan lisääntynyt vaan lisätunnit ovat jakautuneet useamman työntekijän kesken. Lisätyötä on tarjottu, mutta myös työntekijöiden määrä kasvanut. Kyse- lyn mukaan lisätyötä on annettu pääosin vakituiselle henkilökunnalle ja tarvittaessa työhön kutsuttavalle omalle työvoimalle. Tämän lisäksi vuokratyövoimalle on tarjottu lisätyötä.

Kaupan liiton kyselyn mukaan muuttuneilla aukioloajoilla on ollut kauppojen mielestä lievästi positiivinen vaikutus kokonaisynttiin ja asiakaspalveluun ja lievästi negatiivinen vaikutus kannattavuuteen. Tavaratalokaupassa vaikutuksen katsotaan kannattavuuden suhteen positiivinen.

Kioski- ja huoltamoalalla asiakkaat ovat vähentyneet. Sunnuntai- aukioloaikojen nähdään palvelevan isompia yrityksiä ja joitakin kuluttajaryhmiä.

Kaupan työllisten määrä on Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (2012) mukaan edelleen kasvussa. Kaupan alalla valtaosa on kokopäivätyössä. Osa-aikaisten määrä on vähittäiskaupassa 35 prosenttia työvoimasta, mihin suurimmat syyt ovat opiskelu ja se, ettei koko- aikatyo ole tarjolla. Selvitysten mukaan aukiololaki ei ole johtanut uusien kokopäiväisten työntekijöiden palkkaamiseen laajassa mittakaavassa. Laki ei ole vaikuttanut myöskään sijaisuusjärjestelyihin. Uusia osa-aikaisia työntekijöitä on sen sijaan palkattu ja ammattitaitoi- sia työntekijöitä on ollut riittävästi tarjolla.

Kaupan alalla merkittävät turvallisuusriskit ovat varkaudet, tulipalot ja erilaiset asiakkaiden taholta tulevat uhkailut ja häiriökäyttäytymiset sekä työtaturmat. Vakavia turvallisuusuhkia on harvoin. Useimmiten esimerkiksi häiriökäyttäytyminen jää sanalliseksi uhkailuksi. Varsinaista selvitystä aukiolo- lain laajentumisen vaikutuksista turvallisuuteen ei ole.

PAM:n luottamusmiesten näkemyksen mukaan lasten päivähoitopalvelujen saanti on vaikeutunut laajentuneiden aukiolojen seurauksena. Vuoropäivähoitopaikkoja ei ole ollut tarjolla riittävästi. Päivähoidossa olleiden lasten määrä on kuitenkin pysynyt suunnilleen sama- na ja vuoropäivähoidossa olevien määrä on hieman vähentynyt THL:n kuntakyselyrapor- tin mukaan 2011. Suurimpiin kuntakeskuksiin tehdyn kyselyn perusteella ei aukioloaikojen laajentumisella ole ollut vaikutusta lasten päivähoitoon.

Suurin osa liikeaikalain poikkeusluvista on myönnetty messujen, avajaisien yms. yleisöta-pahtumien perusteella. Nämä ovat olleet määräaikaista koskien muutamaa päivää tai muu-tamaan tuntia päivässä. Matkailullisin syin on myönnetty pitempiaikaisesti voimassa olevia lupia rajaseutu- ja matkailualueille. Palvelualueiden ammattiliitto PAM peräänkuuluttaa yhte-näistä ja lain hengen mukaista poikkeuslupakäytäntöä koko maahan.

Kuluttajien suhtautuminen myönteisesti sunnuntiaukioloon on lisääntynyt. Vuonna 2010 kuluttajista 53 prosenttia piti kauppojen aukioloa sunnuntaisin hyvänä ja vuonna 2012 vas-taava luku oli 66 prosenttia. Kolmasosa kuluttajista käy sunnuntaisin ruokaostoksilla ainakin joka toinen sunnuntai.

8.2 Johtopäätökset

Kauppojen aukiolon laajentamista koskeva sääntely on ollut voimassa noin kolmen vuoden ajan. Muutos aukioloaikoihin oli suhteellisen merkittävä ja lainmuutos heijastui myös alan työehtosopimuksiin. Uudet säännöt ovat olleet voimassa vasta niin lyhyen ajan, että ei ole tarkoituksenmukaista arvioida aukioloaikoja koskevan sääntelyn mahdollisia sisällöllisiä johtopäätöksiä.

Selonteon valmistelun yhteydessä on käyty keskustelua siitä, onko kaupan aukiolon poikke-uslupien myöntämisen menettely nykyisellään tarkoituksenmukainen. Poikkeuslupien myön-tämisten perusteiden ja lain tulkintakäytännön tulisi olla yhtenäistä koko maassa. Nykyisel-lään poikkeusluvut käsitellään kuudessa aluehallintovirastossa, kussakin oman toimialueen-sa osalta. Tämän menettelyn etuna voidaan pitää sitä, että poikkeuslupaharkinnassa paikal-listen olosuhteiden merkitys voidaan ottaa hyvin huomioon. Lain soveltamisen yhdenmukai-suus toteutuisi kuitenkin todennäköisesti paremmin, jos poikkeuslupien myöntäminen keski-tettäisiin yhteen aluehallintovirastoon valtakunnallisesti, samaan tapaan kuin on toimittu joi-denkin muidenkin harvinaisempien ja vaativampien lupa-asioiden käsittelyn osalta.

Poikkeuslupan myöntämiseen liittyen on esitetty myös säännönmukaisen lausuntomenette-lyn käyttöönottoa. Poikkeuslupamenettelyssä noudatetaan hallintolakia (434/2003). Lain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämi-sestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset. Lain 6 luku sisältää myös muita määräyksiä asianosaisten kuulemisesta ja vaikuttamismahdollisuuksien varaa-misesta muille kuin asianosaisille. Näitä määräyksiä voidaan pitää riittävinä eikä erityisiä poikkeuslupamenettelyä koskevia lausunto- tai muita sääntöjä näytä olevan tarpeen ottaa käyttöön.

Selonteon valmistelun aikana on eduskunnan apulaisoikeusasiamies antanut ratkaisun (16.10.2012) eräässä poikkeuslupaa koskeneessa kanteluasiassa. Ratkaisunsa yhteydessä eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi, että kaupakamarien ja yhdistysten oikeudellinen asema näyttäisi olevan jossakin määrin ongelmallinen hallintolain asianosaiskäsitteen kan-nalta. Tähän liittyen eduskunnan apulaisoikeusasiamies pyysi työ- ja elinkeinoministeriöltä selvitystä 31.5.2013 mennessä siitä, tulisiko aukioloaikoja koskevaa lakia mahdollisesti täsmentää koskien poikkeuslupien hakijatahoja. Vastauksen valmistelu apulaisoikeusasia-miehelle on vireillä työ- ja elinkeinoministeriössä.

Kysymys poikkeuslupa-asian asianosaiskäsitteestä on yhteydessä siihen, tulisiko lupamenet-telyssä siirtyä nyt käytössä olevasta menettelystä myöntää poikkeuslupa tietyille maantieteel-liselle alueelle esimerkiksi pelkästään toimipaikkakohtaiseen poikkeuslupamenettelyyn. Kaikkien poikkeuslupahakemusten käsitteleminen ja myöntäminen toimipaikkakohtaisesti

lisäisi siinä määrin yritysten ja lupaviranomaisten hallinnollista taakkaa, että sitä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena menettelynä. Sen sijaan saattaisi olla tarkoituksenmukaista muuttaa lakia siltä osin, että säädettäisiin mahdollisuudesta hakea edustajan toimesta poikkeuslupaa tietyille maantieteelliselle alueelle. Tällainen edustaja voisi olla esimerkiksi kauppakamari, jotka nykyisinkin hakevat poikkeuslupia yksittäisten yritysten puolesta.

Liite

Taulukko. Vähittäiskaupan erät alatoimialat: toimipaikkojen, henkilöstön ja liikevaihdon kehitys 2009-2010

Alatoimiala	Toimipaikat			Henkilöstö			Liikevaihto 1000€		
	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan erikoistumaton vähittäiskauppa									
47111 Isot supermarketit (yli 1000 m ²)	409	433	5,9	9772	10549	8,0	4357768	4581480	5,1
47112 Pienet supermarketit (yli 400 m ² , enintään 1000 m ²)	463	473	2,2	4891	5044	3,1	1915969	1917081	0,1
47113 Valintamyymälät (yli 100 m ² , enintään 400 m ²)	2578	2472	-4,1	11422	11342	-0,7	3706002	3713779	0,2
47114 Elintarvike-, makeis- ym. kioskit (enintään 100 m ²)	1392	1329	-4,5	2974	3017	1,4	449683	455643	1,3
47191 Itsepalvelutavaratalot (yli 2500 m ²)	275	287	4,4	13225	13884	5,0	4193062	4452608	6,2
47192 Tavaratalot (yli 2500 m ²)	40	41	2,5	5689	5831	2,5	990593	1099610	11,0
47199 Pienoistavaratalot ja muut erikoistumattomat myymälät (enintään 2500 m ²)	281	260	-7,5	3113	2752	-11,6	638635	558886	-12,5
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä									
4721 Hedelmien, marjojen ja vihannesten vähittäiskauppa	164	156	-4,9	165	185	12,1	33472	31522	-5,8
4722 Lihan ja lihatuotteiden vähittäiskauppa	83	89	7,2	210	225	7,1	47793	40062	-16,2
4723 Kalan, äyriäisten ja nilviäisten vähittäiskauppa	175	171	-2,3	413	398	-3,6	87846	91179	3,8
4724 Leipomotuotteiden ja makeisten vähittäiskauppa	281	273	-2,8	547	558	2,0	63743	62991	-1,2
47241 Leipomotuotteiden vähittäiskauppa	189	188	-0,5	403	417	3,5	47703	47105	-1,3
47242 Makeisten vähittäiskauppa	92	85	-7,6	144	142	-1,4	16040	15886	-1,0
4725 Alkoholi- ja muiden juomien vähittäiskauppa	345	345	0,0	2252	2089	-7,2	1158641	1168798	0,9
4726 Tupakkatuotteiden vähittäiskauppa	3	5	66,7	1	2	100,0	260	453	74,2
47291 Jäätelökioskit	96	96	0,0	293	287	-2,0	22353	23465	5,0
47292 Luontaistuotteiden vähittäiskauppa	380	374	-1,6	578	595	2,9	113426	124733	10,0
47299 Muu päivittäistavarojen erikoisvähittäiskauppa	154	177	14,9	219	295	34,7	46965	49991	6,4

Alatoimiala	Toimipaikat			Henkilöstö			Liikevaihto 1000 €		
	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %
Muuta erikoiskauppaa									
473 Ajoneuvojen polttoai- neen vähittäiskauppa	1341	1290	-3,8	5007	4979	-0,6	2900293	3076167	6,1
474 Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöis- sä	1228	1166	-5,0	4410	4068	-7,8	1468378	1588422	8,2
4751 Tekstiilien vähittäis- kauppa	553	528	-4,5	1255	1169	-6,9	122576	114256	-6,8
4752 Rautakauppatavaran, maalien ja lasin vähittäis- kauppa	1434	1398	-2,5	9026	9287	2,9	2722761	2793055	2,6
4753 Mattojen, tapettien ja lattianpäällysteiden vähit- täiskauppa	256	238	-7,0	790	782	-1,0	136400	127312	-6,7
4754 Sähköisten kodinko- neiden vähittäiskauppa	425	402	-5,4	1460	1496	2,5	425204	428626	0,8
4759 Huonekalujen, va- laisimien ja muualla luokit- telemattomien taloustarvik- keiden vähittäiskauppa eri- koismyymälöissä	1514	1429	-5,6	6859	7003	2,1	1433751	1502071	4,8
4761 Kirjojen vähittäis- kauppa	366	341	-6,8	1318	1302	-1,2	250197	247870	-0,9
4762 Sanomalehtien ja pa- peritavaran vähittäiskaup- pa	369	370	0,3	870	814	-6,4	111992	112524	0,5
4763 Musiikki- ja videotal- lenteiden vähittäiskauppa	76	69	-9,2	124	112	-9,7	19018	16503	-13,2
4764 Urheiluvälineiden vä- hittäiskauppa	1339	1307	-2,4	3829	3869	1,0	849035	893597	5,2
4765 Pelien ja leikkikalujen vähittäiskauppa	138	136	-1,4	338	350	3,6	50742	50502	-0,5
4771 Vaatteiden vähittäis- kauppa	2669	2626	-1,6	9260	9344	0,9	1364683	1396078	2,3
4772 Jalkineiden ja nahka- tavaroiden vähittäiskauppa	582	553	-5,0	1438	1422	-1,1	195814	202194	3,3
4773 Apteekit	804	805	0,1	7773	7663	-1,4	2211473	2190395	-1,0
4774 Terveystarvikkeiden vähittäiskauppa	172	163	-5,2	387	388	0,3	88764	95645	7,8
4775 Kosmetiikka- ja hy- gieniatuotteiden vähittäis- kauppa	496	490	-1,2	854	896	4,9	107561	110033	2,3
4776 Kukkien, kasvien, siementen, lannoitteiden, lemmikkieläinten ja niiden ruokien vähittäiskauppa	1615	1544	-4,4	2895	3006	3,8	353755	367441	3,9
4777 Kultasepänteosten ja kellojen vähittäiskauppa	656	638	-2,7	1722	1752	1,7	228066	238443	4,5
47781 Taideliikkeet	244	237	-2,9	213	207	-2,8	22435	22621	0,8

Alatoimiala	Toimipaikat			Henkilöstö			Liikevaihto 1000 €		
	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %	2009	2010	Muu- tos %
47782 Valokuvausalan vähittäiskauppa	279	253	-9,3	521	476	-8,6	64577	62003	-4,0
47783 Optisen alan vähittäiskauppa	798	783	-1,9	2378	2403	1,1	305935	322811	5,5
47784 Lastenvaunujen ja -tarvikkeiden vähittäiskauppa	107	104	-2,8	189	202	6,9	43214	46082	6,6
47785 Lahjatavaroiden ja askartelutarvikkeiden vähittäiskauppa	928	910	-1,9	1259	1318	4,7	143338	150534	5,0
47789 Muiden uusien tavaroiden vähittäiskauppa	794	725	-8,7	675	659	-2,4	103583	95456	-7,8
4779 Käytettyjen tavaroiden vähittäiskauppa myymälöissä	988	933	-5,6	1469	1430	-2,7	108722	107362	-1,3
478 Tori- ja markkinakauppa	273	276	1,1	232	235	1,3	25738	25020	-2,8
4791 Vähittäiskauppa postimyyntiliikkeiden tai Internetin välityksellä	392	418	6,6	844	811	-3,9	449455	459355	2,2
4799 Muu vähittäiskauppa muualla kuin myymälöissä	1198	1246	4,0	872	849	-2,6	95149	96854	1,8

Lähde: Tilastokeskus 2012, Toimipaikat toimialoittain (TOL 2008)